

**TURİST REHBERLERİNİN MİZAH TARZLARI
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞE ZORKİRİŞÇİ

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TURİZM İŞLETMECİLİĞİ
ANABİLİM DALI**

**MERSİN
NİSAN-2019**

**TURİST REHBERLERİNİN MİZAH TARZLARI
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞE ZORKİRİŞÇİ

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

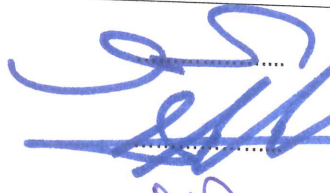
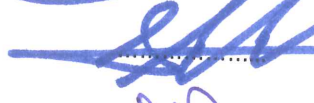
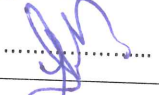
**TURİZM İŞLETMECİLİĞİ
ANABİLİM DALI**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. A. Celil ÇAKICI**

**MERSİN
NİSAN-2019**

ONAY

Ayşe ZORKİRİŞÇİ tarafından Prof. Dr. A. Celil ÇAKICI danışmanlığında hazırlanan "Turist Rehberlerinin Mizah Tarzları Üzerine Bir Araştırma" başlıklı bu çalışma aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi	Ünvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Başkan	Prof. Dr. A. Celil ÇAKICI	
Üye	Doç. Dr. Gürkan AKDAĞ	
Üye	Doç. Dr. Murat HASEKİ	

Yukarıdaki Jüri kararı Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 25.04.2019 tarih ve 2019/12 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Süleyman DEĞİRMEN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezde kullanılan özgün bilgiler, şekil, tablo ve fotoğraflardan kaynak göstermeden alıntı yapmak 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerine tabidir.

ETİK BEYAN

Mersin Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

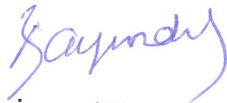
- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlâk kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak kullandığımı,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü Mersin Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,
- Tezin tüm telif haklarını Mersin Üniversitesi'ne devrettiğimi beyan ederim.

ETHICAL DECLARATION

This thesis is prepared in accordance with the rules specified in Mersin University Graduate Education Regulation and I declare to comply with the following conditions:

- I have obtained all the information and the documents of the thesis in accordance with academic rules,
- I presented all the visual, auditory and written informations and results in accordance with specified ethics,
- I refer in accordance with the norms of scientific Works about the case of exploitation of the other's work,
- I used all of the referred works as the references,
- I did not do any tampering in the used data,
- I did not present any part of this thesis as an another thesis at Mersin University or another university
- I transfer all copy rights of this thesis to the Mersin University.

24 Nisan 2019/24 April 2019

İmza / Signature

Ayşe ZORKİRİŞÇİ

ÖZET

Turist rehberleri, işleri gereği seyahat acentaları ve tur operatörleri, konaklama işletmeleri, yiyecek-içecek işletmeleri, ören ve müze yeri çalışanlarının yanı sıra hizmet ettikleri turistler ile karşılıklı ilişki ve iletişim içindedirler. Turistler, bu iletişim sürecinin çoğu zaman nedeni olmaktadır. Turistler, çoğu zaman tatillerinde hoşça vakit geçirmek istemektedirler. İşte bu nedenle turistlerin muhatap oldukları turist rehberlerinin mizah tarzları önemli hale gelmektedir. Turist rehberlerinin mizah tarzlarını belirlemek üzere tanımlayıcı bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada veriler literatüre dayalı olarak geliştirilen bir anket ile toplanmıştır. Turist rehberlerinin mizah tarzları Martin ve arkadaşlarının (2003) geliştirdiği mizah ölçeği ile belirlenmiştir. Anket, 2017 yılı Ağustos ve Eylül aylarında, kolayda örnekleme yoluyla internet üzerinden eylemli turist rehberlerine uygulanmıştır. Elde edilen 120 anket üzerinden veri analizi yapılmıştır. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra, faktör analizi, t-testi, ki-kare analizi, kümeleme ve ayırma analizinden yararlanılmıştır. Turist rehberlerinin mizah tarzlarının beş boyutlu olduğu tespit edilmiştir. Bu boyutlar; "Olumsuzluklardan Kaçış", "Mizaha Olumsuz Bakış", "Başkalarını Eğlendirme", "Kendini Eğlendirme" ve "Mizahi Mizaç" şeklindedir. Böylece turist rehberlerinin mizahı, iletişimde bir araç olarak kullandıkları ortaya çıkmaktadır. Turist rehberleri, mizah tarzlarına göre mizah yanı yüksek ve düşük olarak iki gruba ayrıldığında, bu iki grubu birbirinden ayıran en iyi boyutun mizahi mizaç olduğu tespit edilmektedir. Ardından olumsuzluklardan kaçış ve başkalarını eğlendirme boyutlarının ayrıca özelliği yüksek boyutlar olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışma; turist rehberlerinin turistlerin kişilik özelliklerine yönelmeden ve onlarla dalga geçmeden, ancak mizahı ustaca kullanabilmeleri önerisi ile son bulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Turist rehberliği, mizah tarzı.

Danışman: Prof. Dr. A. Celil ÇAKICI, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Mersin Üniversitesi, Mersin.

ABSTRACT

Besides the employees working at travel agencies, tour operators, hospitality industries, ruins and museums; tourist guides are in relationship and communication with the tourists, they serve. Tourists are often the cause of this communication process. Tourists want to have a good time during their holidays. Therefore, humor styles of the tour guides become very important for the tourist they serve. A descriptive research has been made (conducted) to determine the humor style of the tour guides. The data at research was collected by a questionnaire developed based on the literature. The humor styles of tour guides were determined by the humor style questionnaire developed by Martin and his friends in 2003. In August and September, 2017, the questionnaire has been applied on the internet via random sampling to the currently working tour guides. The data was analyzed through 120 questionnaires, that obtained on the net. Besides the complementary statistics, the data was analyzed according to the factor analysis, t-test, chi square analysis, cluster and separation analysis. It was determined that the tourist guides humour styles were five-dimensional. These dimensions are "Escaping from negativity", "The negative view of humor", "Entertaining the others", "Entertaining yourself", "Humorous temperament". Thus, it comes out the tourist guides use the humor as a tool in communication. The tourist guides, having high humor and low humor are divided into two groups according to the style of humor and it is detected the best dimension that separates these two groups is "Humorous Temperament". Then it comes out the dimensions of "Escaping from the negativity" and "Entertaining the others" have high distinctive features. The study is ended with the proposal that tourist guides should use humour in a masterful way, without addressing personality or making fun of tourists.

Key words: Tour guides, humor styles.

Advisor: Prof. Dr. A. Celil ÇAKICI, Mersin University, Department of Tourism Business, Mersin.

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmam sűresince bana, çalıőmamın her aőamasında; planlanmasında ve yűrűtűlmesinde bilgi birikimi, tecrűbesi ve sabrıyla katkıda bulunan, hem lisans hem yűksek lisans eđitimim boyunca akademik ve bireysel katkılar sađlayan deđerli hocam Sayın Prof. Dr. A.Celil akıcı'ya, teőekkűr ediyorum

Hayatımın her dűneminde bana olan gűven ve inançlarıyla her zaman yanımda olan sevgili annem Rabia BAYINDIR, sevgili babam Ahmet BAYINDIR, sevgili ađabeyim Hakan BAYINDIR, sevgili kardeőim Mehmet BAYINDIR' a; her zaman olduđu gibi yűksek lisans ders ve tez aőamalarında da sabırla yanımda olan çok sevgili eőim Asım ZORKİRİŐŐİ' ye, canım kızlarım, kıymetlilerim Ela ve Elif' e çok teőekkűr ediyorum.

Ayşe ZORKİRİŐŐİ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
TABLolar DİZİNİ	viii
KISALTMALAR ve SİMGELER	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Problemin Tanımı	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Tanımlar	3
1.5. Çalışmanın Planı	3
2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ALANYAZIN	5
2.1. Mizahın Tanımı	5
2.2. Türkiye’de ve Dünyada Mizahın Tarihsel Gelişimi	6
2.3. Mizah Teorileri	7
2.3.1. Üstünlük (Kötüleme) Teorisi	8
2.3.2. Uyuşmazlık Teorisi	9
2.3.3. Rahatlama Teorisi	10
2.4. Mizahın Olumlu ve Olumsuz Yanları	11
2.5. Mizah Tarzları ve Mizah Tarzları İle İlgili Alanyazın	12
2.5.1. Mizah Tarzları	12
2.5.2. Mizah Çalışmaları ile İlgili Alanyazın	14
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	16
3.1. Araştırmanın Türü	16
3.2. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi	16
3.3. Evren ve Örneklem	16
3.4. Anketin Uygulanması	17
3.5. Kullanılan Veri Analiz Teknikleri	17
3.6. Geçerlik	18
3.7. Güvenirlik	18
3.8. Araştırmanın Sınırlamaları	20
4. BULGULAR	21
4.1. Rehberlerin Demografik Özellikleri	21
4.2. Rehberlik Özelliklerine İlişkin Bulgular	21
4.3. Rehberlerin Mizah Tarzlarına İlişkin Bulgular	23
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	32
KAYNAKLAR	36
EKLER	38
ÖZGEÇMİŞ	41

TABLULAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1.Mizah Tarzı Ölçeğinin Güvenilirlik Katsayıları	19
Tablo 2.Rehberlerin demografik özelliklere göre dağılımı (n:120)	21
Tablo 3.Rehberlik özelliklerine ilişkin dağılım (n:120)	22
Tablo 4.Rehberlikten duyulan memnuniyete göre dağılım (n:120)	23
Tablo 5.Rehberlerin mizah tarzları ölçeği maddelerinin tanımlayıcı istatistikleri (n:120)	23
Tablo 6.Rehberlerin mizah tarzlarına ilişkin faktör analizi sonuçları	25
Tablo 7.Mizah tarzlarına göre küme dağılımı ve küme merkezleri	28
Tablo 8.Mizah tarzı faktörleri, ortalamaları ve korelasyonları	29
Tablo 9.Ayırma analizi kanonik korelasyon ve Wilks Lambda değerleri	30
Tablo 10.Yapı matrisini ve standardize edilmemiş kanonik ayırma fonksiyonu katsayıları	30
Tablo 11.Grup merkezleri	31
Tablo 12.Sınıflandırma sonuçları	31

KISALTMALAR ve SİMGELER

1. GİRİŞ

Çalışmanın “Giriş” başlığını taşıyan birinci bölümünde; araştırma konusu anlatılmaktadır. Bu nedenle; problem irdelenmekte, araştırmanın amacı ve önemi sunulmaktadır. Ayrıca, yanıtları aranan araştırma soruları yer almakta olup; bölüm tez içinde kullanılan kavramların açıklanmasıyla son bulmaktadır.

1.1. Problemin Tanımı

Turist rehberi için Avrupa Turist Rehberleri Birliği Federasyonu (1998) tarafından yapılan tanıma bağlı olarak şunlar söylenebilir. Turist rehberi, yurtiçi ya da yurtdışından gelen grup ya da bireysel ziyaretçilere hizmet eder. Turistlerin istedikleri bir dilde, onlara anlatımda bulunurlar. Anlatıma, bir bölge ya da şehirde bulunan anıtlar, müzeler, doğal ve kültürel çevre ve tarihi yerler konu olabilir. Rehber, bu yerleri eğlendirici bir yorumla ziyaretçilere aktaran kişidir (Ap ve Wong, 2001:551). Bu açıklamalar, bir turist rehberinin yükümlülüklerini yerine getirebilmesinde, meslek ve ikili ilişkilerinde etkili bir iletişim becerisine sahip olması gerekmektedir. Kişilerarası ilişkileri geliştirmeye olumlu katkısı olan bir husus da mizahtır. Turizm sektörü açısından, turist rehberlerinin etkili hizmet sunumlarını etkileyen kişilerarası iletişim beceri düzeylerinin ve mizah tarzlarının belirlenmesi önem arz etmektedir.

Emeğin yoğun olduğu turizm sektöründe, bilhassa düzenlenen turlarda turist memnuniyeti son zamanlarda en önemli konulardan biri haline gelmiştir. Bu konuda profesyonel turist rehberleri, sahip oldukları vasıflar ile turist memnuniyetinin sağlanmasında önemli bir görev üstlenmektedirler. Turistlere tur boyunca refakat eden rehberler, onlara bilmedikleri bir ülkeyi ya da bölgeyi coğrafi, kültürel ve arkeolojik yönüyle tanıtan kişilerdir. Turistler her ne kadar web sayfaları, broşür, kitap ve harita gibi kaynaklardan faydalansalar da, bilinmezlikten kaynaklanan tedirginlikten ötürü yeterli tatmin elde edemeyebilirler. Bu konuda turist rehberleri, turistlerin yabancılik çekmemeleri, geldikleri ülkeye veya bölgeye uyum sağlamaları, bilgilenmeleri ve tabii ki seyahatlerinden tatmin sağlamaları açısından büyük öneme sahiptir. Bu nedenle rehberlerin sahip olması gereken niteliklerin, bilgi ve becerilerin ne kadar önemli olduğu açıktır.

Toplumsal yaşamın her alanında olduğu gibi, iş yaşamında da ve özellikle insan ilişkilerinin yoğun olduğu turist rehberliği meslek alanında iletişim becerileri, büyük bir öneme sahiptir. Etkili iletişim becerilerine sahip olan insanların daha mutlu oldukları, daha üretken oldukları belirtilmektedir. Mutlu ve üretken birey, hemen her yaşta çevresel koşullara uyum sağlayabilir, diğer kişilerle olumlu ilişkiler kurarak sosyal yaşamını sürdürmeyi başarabilir. Gülmenin mizah diye adlandırılan durumu, kişiler arası ilişkilerin hemen hemen her

durumunda görülebilmektedir. Mizah, günlük yaşantının ve sosyal ilişkilerin önemli bir ögesidir. Doğru ve yerinde kullandığında, hem düşünceleri doğrudan karşı tarafa iletir hem de duygu alışverişini kolaylaştırır (Yörükoğlu, 1970: 105). Mizah sosyal olarak kişinin diğer bireyler ile ilişkilerini güçlendirir ve turist rehberinin tur süresince mizah kullanımı, turistlerin ilgilerini arttırarak anlatılanları aktif bir şekilde dinlemesini ve daha keyifli bir tur geçirmelerini sağlayabilir. Dolayısıyla, araştırmanın temel problemini, turist rehberlerinin mizah tarzlarını ortaya koymak teşkil etmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Turist rehberlerinin sahip olmaları gereken becerilerden birisi de iletişim ile ilgilidir. Günümüzün yaşamsal kavramlarından birisi olan iletişim kavramı, yaşamın her aşamasında ve her anında farklı biçim ve süreçlerle ortaya çıkmaktadır (Çetin, 2009: 205). İletişim; bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma sürecidir (Dökmen, 2012: 37). İletişim sürecinde mizahın kullanımı, anlatılmak istenen veya aktarılmak istenen bilginin daha etkili şekilde aktarılmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla turist rehberlerinin edinmeleri gereken bir beceri olarak da değerlendirilebilir. İşte bu nedenle araştırmanın amacı, turist rehberlerinin mizah tarzlarının belirlenmesidir. Bu çalışmada yanıtlan sorular, aşağıda yer almaktadır.

- 1) Turist rehberlerinin mizah tarzları, hangi faktörler altında incelenebilir?
- 2) Turist rehberlerinin mizah tarzları, onların demografik özelliklerine göre farklılık gösterir mi?
- 3) Turist rehberleri mizah tarzlarına göre kaç kümede (grupta) incelenebilir?
- 4) Oluşan turist rehberleri gruplarını, birbirinden en iyi ayıran mizah tarzları nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Araştırmada turist rehberlerinin mizah tarzları belirlenmek istenmektedir. Bu belirlemenin, öncelikle alan yazına katkısı olacağı beklenmektedir. Yapılan taramalarda mizahın genel olarak iletişim alanında irdelendiği, ancak turist rehberleri üzerinde bir çalışmanın yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle, araştırmanın bu konuya ilginin çekilebilmesi bakımından önem taşıdığı söylenebilir.

Turist rehberlerinin mizah tarzlarının belirlenmesi, uygulama açısından da bir takım yararları beraberinde getirebilir. Örneğin; mizah tarzlarının belirlenmesi, turizm rehberliği programlarında seçimlik de olsa mizahın öğretilebileceği derslerin konmasını da sağlar. Dolayısıyla müfredatın geliştirilmesine bir nebze de olsa katkısı bulunabilir. Turist rehberlerinin mizah tarzlarının belirlenmesi, rehberlerin en önemli örgütü olan Turist

Rehberleri Birliği TUREB'in eğitim faaliyetlerini daha iyi planlaması ve mizah konusunda eğitime davet edilecek eğitimcilerin belirlenmesine katkı yapabilir.

1.4. Tanımlar

Çalışma içinde kullanılan kavramların tanımları aşağıda verilmektedir.

Turist: Ülkemizde (1996) 22747 sayılı Seyahat Acentaları Yönetmeliği'nde "para kazanma amacı olmaksızın dinlenmek ve eğlenmek için ya da kültürel, bilimsel, sportif, idari, diplomatik, dinsel, sıhhi ve benzeri nedenlerle oturduğu yer dışına geçici olarak çıkan ve tüketici olarak belirli bir süre seyahat edip kalan ve yeniden ikametgahına dönen kimsedir.

Turist Rehberi: 25.11.2005 tarih ve 26.004 sayılı yayınlanan resmi gazetede Profesyonel Turist Rehberliği tanımı, Yönetmelikte belirlenen usul ve esaslara uygun olarak: Rehberlik mesleğini icra etme yetkisini kazanmış olup, yerli veya yabancı turistlere, turistlerin gezi öncesinde seçmiş oldukları dil ile uyumlu olmak üzere, rehberlik kimlik kartlarında belirtilen dillerde rehberlik eden kişilerdir. İlave olarak turistlere tanıttıkları bölgenin kültürel ve doğal mirasını aktaran, gezi programının; tur operatörü veya seyahat acentesinin yazılı belgelerinde tanımlandığı ve tüketiciye satıldığı şekilde yürütülmesini sağlayan ve gezi programını seyahat acentesi adına yöneten kişileri ifade eder.

Mizah: Bireyi hayatın olumsuz ve acımasız yönlerinden bir nebze de olsa uzaklaştıran, bireye sosyallik kazandıran ve hayatındaki engellerle başa çıkma yollarından biri olan kavram olarak tanımlanmaktadır (Thorson, Powell, Sarmany ve Hampes, 1997:606).

Mizah Tarzı: Mizahın hangi amaçla kullanıldığına dayanan kişinin kendini geliştirici, kendini yıkıcı, katılımcı ve saldırgan olmak üzere dört tarzdan oluşmaktadır.

İletişim: Bir birimden çıkan bilginin, haberin ve/veya mesajın karşı birime ulaşması, onda bir etki uyandırması ve bunun ilk birime geri dönmesi sürecidir (Köknel, 1997:35).

1.5. Çalışmanın Planı

Çalışmanın birinci bölümü, "Giriş" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde, araştırma konusu tanıtılmış, araştırmanın amacı ve önemi anlatılmıştır. Bu bölüm, tez içinde kullanılan kavramların açıklamalarıyla son bulmaktadır.

Tezin ikinci bölümünde mizah teriminin tanımı, tarihsel gelişimi, mizah ile ilgili geliştirilmiş teoriler anlatılmaktadır.. Bu bölümde ayrıca, mizahın ne olduğu, mizah tarzlarının ne olduğu açıklanmak ve mizah konusunda yapılan araştırmalar özetlenmektedir.

Üçüncü bölüm, yapılan araştırmayı tanıtmaya amacı gütmektedir. Bu bölümde; araştırmanın türü, veri toplama aracı, evren-örneklem, veri analiz türleri, güvenilirlik ve geçerlik konuları yer almaktadır.

Dördüncü bölüm, yapılan araştırmanın bulgularının sunulduğu bölümdür. Bu bölüme bağlı bulguların, mevcut literatür ışığında tartışıldığı, uygulamaya dönük ve akademik önerilerin yer aldığı bölüm, "Sonuç" adını taşımakta ve tezin son bölümü olmaktadır.

2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ALANYAZIN

Çalışmanın ikinci bölümünde; mizah teriminin tanımı, tarihsel gelişimi, mizah ile ilgili geliştirilmiş teoriler anlatılmaktadır. Ayrıca mizah tarzları ile ilgili alanyazın da sunulmaktadır.

2.1. Mizahın Tanımı

Mizah, farklı şekillerde tanımlanan bir kavramdır. Mizahın felsefe, psikoloji, sosyoloji, tarih, edebiyat ve din gibi farklı disiplinlerde ele alınması, çok değişik tanımlamalar yapılmasının zeminini hazırlamıştır. Mizah, fiziksel ve sosyal çevrenin insan üzerinde uyguladığı birçok sınırlama, baskı veya dirençten birkaçının birdenbire ortadan kalkmasıyla duyulan rahatlaktır (Rosenthal, 1997: 3).

Mizah kavramı dilimize Arapça' dan geçmiş olan bir sözcüktür. Arapça aslı "müzah" olan bu sözcüğün dilimizdeki "mizah" şeklinde olmuştur. Sözcük, İngilizce ve diğer batı dillerinde ise "humour" ile ifade edilmektedir. Kavram ile ilgili tanımlardan ilki; bireyi hayatın olumsuz ve acımasız yönlerinden bir nebze de olsa uzaklaştıran, bireye sosyallik kazandıran ve hayatındaki engellerle başa çıkma yollarından biri olan kavram olarak tanımlanabilir. Bireyin mizah kullanımıyla hayata bakış açısı esneklik kazanır ve gerilen ruh halini rahatlatır. Mizah duygusu hayatın dayatmalarına karşı, güvenlik görevi yapan ruhsal bir denge unsurudur (Thorson, Powell, Sarmany ve Hampes, 1997:606).

İlk başta felsefe olmak üzere pek çok alanın araştırma konusu olan bu kavramın tanımı konusunda psikologlar, filozoflar ve edebiyatçılar çeşitli açıklamalar yapmaya çalışmışlardır ve günümüzde de araştırmalara konu olan ve üzerine tartışılan bir kavramdır. Kökeninde eğlence ve hoşgörü yer alan mizah, başlangıçta şakası ile taşlaması ile ya da fıkrası, komedisi, karikatürü, hikayesi ile çağımızdaki örneği gibi var olmadığına göre, eğlence ve hoşgörü boyutları ile kişilik kazanmış ve temel gelişimini sürdürebilmiştir (Öngören, 1998: 15).

Mizah, kişilerin psikolojik ve fiziksel sağlığını etkileyen bir değişkendir. İnsanların hayata olumlu bakabilmeleri ve mutlu olabilmelerinde büyük bir paya sahiptir ve mizah duygusunun ölçümleri ile ilgili yapılan çalışmalarda mizahın bireyin kişiliğinde ve yaşantısında olumlu bir yapı oluşturduğu ifade edilmektedir (Martin, 2001:505). Isola ve Kurki' ye göre günlük yaşamda insan davranışının ayrılmaz bir parçası olan mizah, sürekli ciddi olma yerine olaylar ve durumların eğlenceli yönünü görebilme kabiliyetidir. Kişinin psikolojisi ve ruh hali üzerinde birçok olumlu etkiye sahiptir (Isola ve Kurki,2001: 452).

Koestler (1997) mizahı, yaratıcılığın kesin sınırlarla birbirinden ayrılamayan üç alanından bilim ve sanatın yanında üçüncü alanı olarak kabul eder. Mizah, bilim ve sanatı birbirinden ayıran tek noktadır. Mizahtaki duygusal iklim, saldırgan; bilimdeki meraklı, tarafsız;

sanattaki ise sevecen ve beğeni doludur. Bu teorisini çeşitli örneklerle ispata çalışmıştır. Bunlardan birinde buzlu kaldırımda yürürken ayağı kayıp düşen bir adama saldırgan bir ruh güler, şefkatli bir ruhun gözleri yaşarabilir, meraklı ruh ise yaralanmanın nelere yol açacağı vb. ile ilgilenir.

Türkçede mizah kelimesinin yerine sıklıkla gülmece terimi kullanılmaktadır. Türkçe karşılık olarak bazı kaynaklar gülmeceyi kullanıyor olsalar da, mizahın sadece gülme unsurundan ibaret olmadığı vurgulanarak bu sözcüğün yeterli olmadığı görüşü ağırlık kazanmaktadır. Çünkü mizah sadece gülmek değil aynı anda birçok mesajı verebilme açısından çok önemlidir (Özer, 1998:36).

Bir iletişim biçimi olan mizahı açıklamak amacıyla yapılmış her tanımda mizahın sadece bir yönünün ele alındığı, bireysel farklılığa ışık tutacak ve mizahı bütün yönleriyle açıklayabilecek ortak bir paydada toplanmadığı kabul edilmektedir. Bu belirsizlik benzer bir şekilde mizah teorileri ve mizah duygusu için de geçerlidir. Bu durumun temel sebebi mizahın bilişsel, duyuşsal, davranışsal, fiziksel ve sosyal açıdan oldukça karmaşık bir olgu olmasıyla ilişkilidir (Svebak,Martin, 2004:122).

Araştırmacıların mizah tanımları farklı olsa da çoğunun doğada ve toplumda saf olarak bulunan komikten değil, birey tarafından üretilen komikten yola çıkarak mizahı tanımladıkları görülmektedir. Komik bir olayın mizahın içinde olması için mizahçı tarafından günlük yaşamdan alınarak yeniden yaratılması söz konusudur (Usta, 2009:34).

2.2. Türkiye’de ve Dünyada Mizahın Tarihsel Gelişimi

Mizah kavramının M.Ö. 4. ve 5. yüzyıllarda Yunanistan’a kadar uzandığını ve o dönemde insan vücudunda dört sıvının olduğunu ve bu sıvının ya da mizahın insan sağlığını etkilediği konusunda inanışlar vardır. Bu inanış Ortaçağ ve Rönesans’a kadar devam etmiştir. Health’ e göre mizah, toplumsal sevinçlerin dışı vuruluş şekli olarak kabul edilse de toplu eğlencelerde ve mizah örneklerinde değişmeyen bir çatı gözlenmektedir. (Aktaran, Yardımcı 2010:3, Health, 1998: 3).

Mizaha eleştiriyi ilk getiren kişi Platon tarafından dile getirilmiş olan üç temel eleştiri vardır. Bunlardan ilki, mizahın insanların kusurları ile karşı karşıya getirdiğidir. İkincisi, bir şeye gülerken aptal ve sorumsuz bir duruma düşmemizdir. Üçüncüsü de Platon ve Aristoteles’in üstünlük kuramlarının bir sonucu olarak gülmenin toplumdışı bir eylem olarak sunulmasıdır (Morreall, 1997:90).

Eski toplumlarda iyinin sonunda kötüyü yenmesi ile kötülerin insanlar üzerinde bıraktığı korkunun yerini mizah almıştır. Kötü güçlerin korkulur yanı kalmayınca, ortaya çıkan mizah, toplumda kötü ve yasak bilinen konular rahatlıkla gündeme getirilmiş ve hoşgörü ile

karşılanmaya başlanmış. Kötünün taklidini yaparak mizah ile insanlar eğlenmişlerdir (Öngören, 1998: 17).

Ülkemizde mizah üzerine yapılan çalışmalar az olduğundan tarihini yazmak güç bir uğraşı haline gelmektedir. Sözlü mizahta Türk kültürünün Orta Asya ile başladığı bilgisiyyle hareket edilecek fakat yeterli veri olmadığından o devrin mizah mirasını taşıdıklarına inanılan Selçuklular' la başlanmış olup Dede Korkut Hikayeleri içindeki birtakım gülmece unsurlarıyla Selçuklu' nun bu devirdeki mizahını yansıtır (Usta, 2009:56).

Çeşitli ve çok sayıda farklı medeniyete beşiklik etmiş Anadolu'da zengin bir mizah birikimi söz konusudur. Anadolu mizahında karşımıza çıkan en eski örnekler, Hititler' de ortaya çıkmaktadır. İlkbaharda yapılan ve ürün sevincini gösteren bu eğlenceler dünyada bilinen en eski örneklerdendir (Öngören, 1998: 40). Ortaçağ döneminde tek tanrılı dinler bazı konuları mizaha yasaklamış, mizahı istenildiği zaman istenildiği yerde kullanmak üzere kapalı şişede tutmak istenmiştir. Mizah bu dönemde geleneksel eğlence ve hoşgörü anlayışlarına dayanmaktadır (Öngören, 1998: 21).

1940' lardan önce mizah konusunda araştırmalar daha çok mizahı takdir etme üzerine odaklanmıştır. 1970' lere gelindiğinde araştırmacılar, çalışmalarını mizahı takdir etmekten ziyade mizahın kullanımı ve ifade edilişi, yaratıcılık ve günlük yaşamdaki mizahtan zevk alma gibi konulara odaklanarak çalışma alanını büyütmüşlerdir.

1980'lerin başından itibaren araştırmacılar mizahın fiziksel sağlık ve psikososyal refah üzerindeki potansiyel yararlı etkilerine odaklanmışlardır. 20.yy' dan itibaren ise mizahtaki bireysel farklılıkların incelenmesine ve mizahın iyileştirici etkisine yoğun ilgi gösterilmiştir (Martin,2003: 49).

Duygular konusunda geniş bir literatür bulunmakla birlikte, mizah konusunda sınırlı sayıda çalışma vardır. Bunun sebebi, genellikle mizahın avam bulunması ve ciddiye alınmayışdır. Acı ve üzüntü daha evrensel iken, mizah daha yereldir. Çünkü her toplumun kültürel geçmişi ve birikimi farklı olup; neye gülüneceğine toplumdan topluma değişir. Bir çok ülkede siyasal ve toplumsal baskılarla mizah arasında doğru bir orantılı bir ilişki vardır. Ciddiyet, tarihte her zaman soylular ve devlet kurumlarıyla özdeşleştirilmiştir. Buna karşın gülmek ve komedi ise daha alt sınıflara ait bir özellik olarak halkla ilişkilendirilmiştir (Kuruoğlu ve Boz, 2016:4).

2.3. Mizah Teorileri

Yüzyıllar boyunca filozoflar ve teorisyenler mizah konusunda çok sayıda teori öne sürmüşlerdir. Platon' dan Aristo'ya, Hobbes'tan Freud'a kadar mizah konusunda çalışmış filozofların çoğu mizah duygusundaki bireysel değişikliği ele almak yerine "İnsanlar neden

güler?" sorusuna yanıt aramışlardır. Neden bazı insanların diğerlerini eğlendirmek istediği, neden bazı insanların diğerlerinden daha fazla mizahı kullandığı gibi konulara açıklık getirmek amacıyla tarihsel süreç içerisinde mizah kavramının çok farklı biçimlerde açıklandığı ve çok farklı içeriklere sahip olabildiği bilinmektedir (Martin, 1998: 16).

Mizahın üç evresi vardır. Bunlar; uyarılma, sorun çözme ve sonuçtur. İlk evre olan uyarılma evresinde dinleyici, mizahi bir işaret alır. Bu işaret işitsel veya görsel olabilir. İşitsel ya da görsel mizah uyarımı gerçekleştiğinde, birbirine uymayan bilgileri anlamak, sorun çözme evresini oluşturur. Sorun çözmenin ardından uyuşmazlıklar, ortadan kalkar. Çözümle beraber gülümseme ve gülmenin çeşitli şekilleri ortaya çıkar (Yardımcı, 2010: 2).

Mizah literatürünü bireysel ve toplumsal düzey olarak iki geniş kategoriye ayıran Lynch'e (2002: 423) göre, bireylerin neden mizahı kullandığı ile ilgili psikolojik motivasyonları açıklayan teoriler bireysel gruba, toplumsal ortamlar içerisinde mizahın işlevlerini sosyolojik olarak ele alan teoriler ise ikinci gruba girmektedir.

Mizahla ilgili teoriler geleneksel diye adlandırılabilir üç ana bakış açısı şeklinde sınıflandırılmıştır. Sonraki dönemlerde bu geleneksel teoriler birleştirilerek geniş bir bakış açısıyla yaklaşımlar görülmektedir. Bu teorilere aşağıda yer verilmiştir.

2.3.1. Üstünlük (Kötüleme) Teorisi

İlk bilinen ve muhtemelen hala en yaygın gülme kuramı, gülmenin bir kişinin diğer insanlar üzerindeki duygularının bir ifadesi olduğudur. Bu kuram Platon' a kadar geriye götürülebilir. Ona göre gülmenin uygun nesnesi insani şeytanlıktır. Platon' a göre bir kişiyi gülünç kılan şey kendisini bilmemesidir. Bizler böyle insanlara gülmekten zevk alırız ancak bizim onlara gülmemiz belirli bir kötülemeyi içerir ve kötüleme de zarar veren bir durumdur (Morreal, 1997: 8). Üstünlük teorileri, stresli bir durumda mizahi bir yanıt ile üstünlük, özsaygı ve güven duyguları üzerine temel oluşturmuşlardır (Cernerud ve Olsson, 2004: 396). Bu teori insanların kendilerini çevrelerindekiyle daha iyi hissetme ihtiyaçlarına odaklanmaktadır. Teoriye göre insanlığın genel eğilimi bitmek bilmeyen güç arzusu ve galibiyet isteğidir.

Üstünlük teorisinde kişi, birileri ile yalnız kaldığında karşındakine zarar verecek şekilde güler veya şaka yapar ve bunun sonucunda da kendini daha üstün hisseder (Fidanoğlu, 2006: 54). Platon ve Aristoteles tarafından ortaya konan bu teori sonraki çoğu teorisyen üzerinde etkili olmuştur. Platon'a göre mizah, talihsiz bir durumda insanların içine düştüğü durum karşısında üstünlüğümüzün sağladığı haz ve başkalarının bize gülmelerine yol açan üstünlükleri karşısında duyduğumuz acının bir birleşimidir (Sanders, 2001: 46). Bir diğer teorisyen Gruner' e göre, mizahın ana bileşenin dalga geçmek olduğu, mizahın anlaşılması için

kiminle, nasıl ve neden dalga geçildiğini anlamanın gerekli olduğunu belirtmektedir (Aktaran Martin, 1998: 29).

Hobbes'a göre gülme, her şeye karşı üstün gelme savaşında kendimizi başkasından veya daha önce olduğumuzdan daha iyi hissetme duygusu üzerinde yükselmektir. Diğer bir ifadeyle, insanların başkalarını kendilerinden daha aşağıda görmesi ve durumdan zevk alarak saldırgan bir tutumdan kaynaklanmaktadır. Hobbes'un yapmış olduğu açıklamalar zamanla üstünlük kuramı için klasik bir tanım haline gelmiş ve yapıldığı günden bugüne pek çok savunucusu olmuştur (Morreal, 1997: 11). Üstünlük ile ilgili kavramların yer aldığı teorilerde, teorisyenlerin çok sayıda yapmış olduğu açıklamalarda, rakipleri yenilgiye uğratmanın yaşattığı haz, zafer duygusuyla yaşanan mutluluk, zor durumda olan birine karşı keyif alma, diğerlerinin talihsizliği, acıları, kusurları veya düşüncesizce davranışları karşısında duyulan mutluluk gibi kavramlara yer vermişlerdir (Martin, 1998:29). Üstünlük kuramına inananlar gülmenin, bir grubu bir başka gruba karşı birbirine kenetlediğine işaret ederek bu durumu kendi kuramlarına kanıt olarak gösterirler (Morreal, 1997: 161).

2.3.2. Uyuşmazlık Teorisi

Mizah teorileri arasında en çok kabul gören ve mizahın bilişsel öğelerine odaklanan uyumsuzluk ya da uyumsuzluk da denen teoriye göre; birbirinden tamamen farklı olan fikirleri, kavramları ya da durumları şaşırtıcı ya da beklenmedik bir şekilde bir araya getirir (Usta, 2009: 88). Mizah anlayışını, yaratıcılık ve zeka ile ilişkilendirerek, mizahı yeteneği, performansı ve davranışları gözlemleyerek ölçüm yapmanın vurgusunu yapar.

Uyuşmazlık teorisini ilk irdeleyen Aristoteles' tir ancak başarılı olamamıştır. Teorinin en bilinen savunucularından Emmanuel Kant XVII. ve XIX. Yüzyılda ayrıntılı bir biçimde işlediğinde uyumsuzluk düşüncesi gülmeye ilişkin açıklamalarında merkezi rol oynar. Kant'ın teorisi uyumsuzluk ve rahatlama teorilerinin birleşimlerinden oluşan, duygusal olarak ilk defa sunulan bir teoridir (Morreal, 1997: 26).

Uyuşmazlık teorisinde ilgi gülmenin duygusal ve duyumsal yanından bilişsel ya da düşünsel yanına çevrilir. Üstünlük kuramında eğlence, uyumsuzluk teorisinde ise zafer kazanma etkilidir. Oldukça genel olan bu kuramın ardındaki temel düşünce; nesnelere, nesnelere nitelikleri, olaylar vs. arasında belirli kalıpların olduğu bir dünyada yaşanmaktadır. Bu kalıplara uymayan bir olay kişinin başına geldiğinde kişi güler (Morreal, 1997: 25). Dinleyiciler arasında belli bir beklenti yaratıp sonra da onları beklenmedik bir şeyle vurmanın, bir konuşmacı için iyi bir güldürme yolu olduğuna dikkati çeken Aristo, aykırılıkların kişileri güldürdüğüne değinen ilk kişidir ancak bu teoriyle ilgili görüşleri bununla sınırlıdır. Uyumsuzluk kuramı diğer geleneksel kuramların aksine tüm mizahi gülmeleri açıklayabilir ama mizahi olmayan

gülmelerin birçoğunda yetersiz kalır. Bu nedenle üstünlük ve rahatlama teorileri gibi genel bir gülme kuramı olarak kabul edilemez (Usta, 2009: 90).

Yetişkin bireylerin mizah anlayışı şaşkınlığın yanısıra durumları uyumsuz bulmalarına dayanır. Uyumsuzluk konusunda mizahi durumun uyumsuzluğun kendisi olarak değil kavrayışımızla olan ilişkisiyle ortaya çıkmasıdır. Bir bireyin bir şeyi uyumsuz bulması onun deneyimlerinin ve beklentilerinin neler olduğuna bağlıdır (Morreal, 1995: 90).

Teoriye göre gülme eyleminin gerçekleşebilmesi birbirine uymayan iki durum ya da nesne olmasına ve beklenmeyen bir durumun yaşanması ya da beklenmeyen bir nesnenin ortaya çıkmasına bağlıdır. Öyle ki insanların aynı durumla ya da nesneyle karşılaştıklarında aynı tepkide bulunmayacaklarını da belirtmek gerekir. Çünkü, bir bireyin neleri komik bulup bulmayacağı, ne tür fıkralara gülüp gülmeyeceği, o bireyin içinde bulunduğu topluma, kültürel yapıya, eğitim düzeyine, yaşına, sosyal konumuna ve diğer taraftan cinsiyetine göre değişebilmektedir (Yaşar, 2010: 51).

2.3.3.Rahatlama Teorisi

İlk olarak Shaftesbury'nin (1711) bir makalesinde rastlanan rahatlama kuramında şöyle söz edilmektedir: "Açık yürekli insanlar doğal ve rahat ruh halleri kısıtlandığında ya da denetim altına alındığında, içinde buldukları sıkıntılı durumdan kurtulmak için başka hareket yolları arayacaktır. İster taşlamayla, öykünmeyle, ister soytarılıkla olsun, bu insanlar az ya da çok kendilerini gösterdikleri için bu durumdan hoşnut olup, üzerlerindeki baskılardan öç almış olacaklardır" (Morreall, 1997: 32).

Gergin ve stresli durumların etkisini azaltmada mizahın psikoterapik bir başa çıkma mekanizması olarak kullanıldığını öne süren rahatlama teorisi üzerine yapılan birçok çalışma genel olarak mizahın fiziksel ve psikolojik olarak yarattığı olumlu durumlara yoğunlaşmıştır (Martin ve Dobbin, 1988: 94).

Bireyin mizah duygusunun algılama düzeyi ile ilgili olduğunu, kişisel çıkmazların bir yansıması olduğunu belirten Freud, rüyalar ve şakalar arasındaki bilinçdışı ilişkiyi inceleyerek ve çıkarımlarını temel alarak psikoanalitik teori olarak ta bilinen rahatlama teorisini oluşturmuştur. Mizahın rüyalar ve şakalarda açık ifade edemediklerimizi, dolaylı yollarla anlatma özelliğine sahip olduğu ve bilinçdışı ile aynı özelliği taşıdığı çıkarımı temel çıkarımıdır. Freud, saf ve kasıtlı şakalar olmak üzere iki tür şaka tanımlamıştır. Saf şakalarda sadece bir gülümseme olurken, kasıtlı şakalarda büyük kahkahalar oluşmaktadır.

Freud'un mizah teorisi üzerine iki eseri bulunmaktadır. İlk eserinde gülünç, espri ve mizah kavramlarıyla ve bu kavramların arasındaki farklılıklarla ilgilenmiş, ikinci eserinde ise bu kavramlarla ilgili detayları incelemiştir (Freud, 1960: 224 akt. Martin, 1998: 18). Gülünç, espri

ve mizah üzerine geliştirdiği teoriler Kris, Bergler, Grotjahnve Christie gibi çok sayıda psikanalitik yazarlar tarafından daha sonra geliştirilip değiştirilmiştir (Martin, 1998: 19).

Rahatlama kuramını ilk açıklayan Descartes gülmeyi, "Bir kötülüğe karşı kayıtsız olduğumuzda veya ondan bize zarar gelmeyeceğini anladığımızda meydana gelen sevinç" olarak tanımlamaktadır (Akt., Türkmen, 1996). Özünde her insanda gizli kalmış veya bastırılmış olan saldırganlık hislerinin gülme yoluyla dışa aktarımı fikri yer alan rahatlama kuramının öncülerinden olan Sigmund Freud' a göre gülme saldırganlık duygularının yüzeye çıkması durumudur. Bastırılmış duygular alay ve şakaların içinde kılık değiştirerek kendilerini gösterirler (Dölek, 1983: 11).

Gülme ile buhar borularındaki güvenlik tıpasını açmak arasında benzerlikler olduğunu belirten rahatlama kuramcılarında Herpert Spencer'a göre gülme, tıpkı bir tıpanın açılmasıyla boru içerisinde oluşan basıncın kurtulmasında olduğu gibi, gülmeye ilişkin sinir sistemi içerisinde oluşan fazla enerjinin açığa çıkarılması olarak anlaşılmaktadır. Spencer duygularımızın şiddetliden zayıfa doğru değişmesi gerektiğini söyler, böylece fazla enerji, gülme ile serbest bırakılacaktır (Morreall, 1997: 37). Dixon'un (1980) de belirttiği gibi Rahatlama teorisi genel olarak mizahın fiziksel ve psikolojik olarak yarattığı olumlu durumlara yoğunlaşmış ve bu teori ile paralel olarak bireyler stresli durumların etkisini azaltmada mizahı psikoterapik bir başa çıkma mekanizması olarak kullanmaktadır. Mizah günlük hayatta karşılaşılan sosyal ve zihinsel stres etkenleri ile baş etme aracıdır.

2.4. Mizahın Olumlu ve Olumsuz Yanları

Mizah kavramını açıklayan teoriler incelendiğinde mizahın bireyin psikolojik sağlığı ve uyumu açısından olumlu ve olumsuz etkileri olabileceği görülebilmektedir. Mizah ve psikoloji arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmalarda mizahın çoğunlukla olumlu ve tek boyutlu bir kavram olarak ele alındığı görülmektedir. Ancak olumlu olduğunu iddia eden çok sayıda kuramsal yaklaşım ve bunları destekleyen ampirik araştırmalar olsa da mizahın potansiyel olarak olumsuz bir biçimde kullanılabilceğini dile getiren kuramsal iddialar ve bu iddiaları destekleyen araştırmalar da vardır (Martin, 2003: 49).

Zamanlama, algılama ve içerik ölçülerini dikkate alarak mizah kullanılması uygunluğu açısından önemlidir. Mizahı kullanırken karşı taraf açısından nasıl algılayacağı dikkate alınır. Mizah kullanacak olan bireyin, karşısındaki kişinin mizaha yaklaşımı ve tepkisi konusunda hiç bilgisi yoksa mizahı kullanması uygun olmayabilir. Mizahın içeriği de önemli olup özellikle alaycı, bireyi aşağılayan, cinsellik içeren şakalardan kaçınılmalıdır (Aydın, 2005: 45). Mizah kullanılırken mizahın kullanılacağı ortamın ve bireylerin özelliklerinin iyi bilinmesi, zamanında

ve yerinde, uygun olan mizahın kullanılmasına dikkat edilmesi gereken bir durumdur. Aksi takdirde alaycı, aşağılayıcı şekilde mizah kullanımı kişiyi rencide edecektir.

Birçok durumda sosyal etkileşimi kolaylaştıran mizah, ciddi konuşmaların yol açabileceği saldırganlıkları ortadan kaldırır. Toplumsal bir olgu olan mizah, bireylerin sosyal ilişkilerinde bir düzey tutturmasını, insanları kolay bir şekilde etkilemeyi, yapılan hataları ve verilen öğütleri zarif bir biçimde yansıtmayı sağlar (Morreal, 1997: 163).

Stephen Leacock' un (1935) dediği gibi, yaşamı yorumlamanın bir şekli olan mizah, bireye yalnızca anlık bir rahatlama sağlamaz, bireyin yaşama bakışını bütünüyle değiştirir. Mizah, günlük yaşamın telaşından uzak olduğu için insanların deneyimlerine açıklık ve yenilik getirmesinin yanı sıra onları endişeden uzak tutar.

Mizah, olumsuz olaylar üzerinde düzeltici bir etkiye sahiptir ve aynı zamanda stresin etkilerini de azaltabilmekle birlikte psikolojik ve fiziksel iyilik halini artırdığı, sosyal ilişkileri geliştirdiği ve ruh halini düzenlediği, depresyonla savaştığı, morali artırdığı belirlenmiştir (Martin ve Kazarian, 2004: 209).

Mizahı mekanik bir işlem olmaktan kurtaran toplumsal ilişki, mizaha beşeri bir kimlik kazandırır, mizah aradığı hoşgörüyü büyük oranda bu ilişki ile sağlar. Bireylerin birtakım görüş ve isteklerini dışarı vurmak için mizahi anlatım yoluna ihtiyaç duyulur. Bu anlamda toplum yapısının değişimler gösterdiği dönemlerde mizahın canlı bir işlevlik kazandığı görülmektedir (Öngören, 1998: 29).

Benzer kültürden olan insanların tarihin çeşitli dönemlerinde komik buldukları şeyler farklılık gösterebilir. Bir insanın eğitim düzeyi, sosyal sınıfı, mesleği ve cinsiyeti farklılık yaratabilir. Bireylerin kişilik ve bakış açılarına göre komik bulunduğu şeyler bile farklılık gösterir. Bir insanın espri anlayışını etkileyen değişik nedenleri araştırmak için, fazla deneysel veriye ihtiyaç vardır (Morreal, 1997: 93).

2.5. Mizah Tarzları ve Mizah Tarzları İle İlgili Alanyazın

Mizah; birçok disiplinler arası bilimin araştırma konuları arasında yer almaktadır. Esas itibarıyla gülme-eğlenme duygusu üzerine kuruludur. Kullanım amacına bağlı olarak 4 farklı mizah tarzından bahsedilmektedir.

2.5.1. Mizah Tarzları

Martin ve arkadaşları tarafından (2003) ikisi olumlu ve ikisi olumsuz olmak üzere dört çeşit mizah tarzı ele alınmıştır. Farklı duyguların bir arada olduğu mizahta amaç önemli bir rol oynamaktadır. Bireyler kişisel bir fayda sağlamak ya da çevresel etkileşimi geliştirmek amacıyla

mizahı kullanabilir. Birey mizah yaparken diğerleriyle ilişkilerini güçlendirirken bir taraftan kırıcı, küçük düşürücü tarzda da mizah yapabilir. Bu tarzlar dört ana başlıkta toplanmaktadır.

1) Katılımcı Mizah Tarzı: Olumlu mizah tarzlarından ilki olan katılımcı mizah tarzında kişi, mizahı kendisine ve karşısında bulunan kişilere saygılı bir biçimde ve ilişkileri geliştirici yönde kullanarak gerilimi azaltmak, şaka yapmak, ilişkileri kolaylaştırmak, başkalarını eğlendirmek gibi olumlu davranışlar sergileme eğilimindedir (Kazarian ve Martin, 2004: 210; Yerlikaya, 2007: 16).). Toplumsal bir olgu olan mizah ve mizahın bir sonucu olan gülme grup halindeyken bir füzyon reaksiyonu gibi yayılır. Bir bireyin neye güldüğü bilinmese de diğer bireylerinde gülmeye başlamaları için bu yeterlidir (Morreal, 1997). En sosyal tarz olarak da tanımlanan temelinde düşmanlık içermeyen, kişiler arası ilişkileri geliştirmek için mizahın tolerans aracı olarak kullanıldığı bir tarz olan katılımcı mizah, neşelilik, öz saygı, samimiyet, tatmin edici ilişki ve pozitif duyguların baskınlığı gibi ruh halleriyle olumlu yönde ilişkilidir (Martin ve ark., 2004).

2) Kendini Geliştirici Mizah Tarzı: Bireyin, çevresindeki diğer insanların gereksinimlerini de dikkate alarak, stresle başa çıkmada, sorunlar üzerindeki bakış açısını değiştirmede ya da olumsuz duygularını azaltmada kullandığı mizah türünü ifade eden bu mizah tarzında, mizahın birey tarafından kişisel olarak algılanması yeterlidir (Kazarian ve Martin, 2004: 210). Bu tarz bir mizah, yaşamla dalga geçmeyi, olumsuzluklarla veya stresle bu yolla baş edebilmeyi içerir (Erözkan, 2009: 58).

Bireylerarası ilişkilerden çok bireyin iç ruhsal yapısına odaklanan kendini geliştirici mizah tarzı katılımcı mizah tarzı kadar dışadönüklük ile güçlü bir ilişkiye sahip olmayıp daha çok depresyon ve anksiyete gibi olumsuz duygularla negatif yönde, deneyime açıklık ve öznel iyi oluşla pozitif yönde ilişkilidir (Martin ve diğ., 2003: 54).

3) Kendini Yıkıcı Mizah Tarzı: Bireyin kendini mizahi olarak kötölemesi, yermesi davranışdır. Amaç; başkalarını güldürmek ve böylece aralarındaki ilişkileri güçlendirmektir (Yerlikaya, 2007:18). Birey sahip olduğu olumsuz duyguları gizleyerek, problemlerini yapıcı bir şekilde çözmekten kaçınarak mutluymuş gibi davranması da, bu tarz mizaha girmektedir. Bu mizah tarzı, kişilerarası ilişkilerden ziyade kişinin kendisine yönelik olup bireyin kendisini aşırı derecede yerdiği mizah tarzını, onay kazanmanın ya da kendisini sevdirmenin bir yolu olarak kendi aleyhine komik şeyler söyleyerek ya da yaparak başkalarını eğlendirmeye çalışmasını, başkalarının mizahının maskarası olmayı kabul etmesini, küçük düşürüldüğünde ya da kendisiyle dalga geçildiğinde bile diğerleri ile birlikte gülmelerini içermektedir (Martin ve diğ., 2003: 54).

4) Saldırgan Mizah Tarzı: Saldırgan mizah tarzına sahip bireyler mizahı aşağılama, alay etme, dalga geçme, küçük düşürme cinsel ya da ırkçı içerikli bir tarzla insanları eleştirmek ya da baskı altında tutmak amacıyla kullanmaktadırlar (Kazarian ve Martin, 2004:210). Birey yalnızca

kendi üstünlük ve haz duyguları ile ilgili olarak, kendi gereksinimlerini karşılamak amacıyla mizaha başvurur. Başkaları hakkında sosyal olarak uygun olmayan bir biçimde dalga geçme yoluyla diğerlerinin davranışını kendi amacına uygun biçimde yönetmeye çalışır(Martin ve diğ., 2003:54). Bu tarz mizahta birey, bazı şeyleri söylemekten kendini alamaz, başkalarını incitebilir hatta kendisinden uzaklaşmalarına bile sebep olabilir (Yerlikaya, 2007: 17)

2.5.2. Mizah Çalışmaları ile İlgili Alanyazın

Mizah alanında yurtiçinde yapılan araştırmalar ağırlıklı olarak mizahın olumlu bir kişilik özelliği olduğu ve bu kişilik özelliğinin bireylerin psikolojik sağlıklarını ve iyi oluş düzeylerini arttırdığı stresle daha etkili bir biçimde baş ettikleri, depresyon, kaygı gibi olumsuz ruhsal durumları daha az deneyimledikleri, fiziksel sağlıklarının daha iyi olduğu ve diğerleri ile daha sağlıklı ve olumlu ilişkiler kurdukları düşünülmüştür (Kuiper ve Martin, 1998: 159).

Ortadoğu Teknik Üniversitesi' nde öğrenim gören 255 üniversite öğrencisi örneklemini kullanan Yücel (2000), araştırmasında mizah duygusu ve başa çıkma stratejileri arasındaki ilişkiyi araştırmak üzere öğrencilerin mizah duygusunu ölçmek amacıyla Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği ve başa çıkma tarzlarını belirlemek amacı ile de Stresle Başa çıkma Tarzları Ölçeği' ni kullanmıştır. Araştırmasında, mizah duygusu açısından, mizah duygusu düşük ve yüksek öğrenciler arasında iyimser ve kendine güvenli başa çıkma stratejileri yönünde anlamlı farklar olduğunu sonucuna ulaşmıştır.

Mizahın bireyin fiziksel ve psikolojik sağlığı açısından büyük etkileri olduğunu ve bireyin mutlu olmasında büyük paya sahip olduğunu belirten R. Martin (2001) mizah duygusunun ölçümleri ile ilgili yapılan çalışmalarda mizahın bireyin kişiliğinde ve yaşantısında olumlu bir yapı oluşturduğu ifade etmektedir.

Ancak mizah alanında yapılan çalışmaların artması ile birlikte mizahın olumlu bir kişilik özelliği olduğu kanısı yerini mizahın farklı bileşenlerden oluşan çok boyutlu bir kavram olduğu ve olumsuz olarak da kullanılabileceği düşüncesine bırakmıştır (Martin, Puhlik-Doris, Larsen, Grey ve Weir, 2003: 71). Mizahın çok boyutlu bir yapıya sahip olması mizah duygusunun, bilişsel bir yetenek, duyguya bağlı bir mizaç özelliği, tutum, başa çıkma stratejisi veya savunma mekanizması gibi farklı şekillerde kavramsallaştırılarak incelenbilmesini sağlamıştır. Bu bağlamda mizah duygusunun farklı işlev ve biçimlerde kullanımı farklı mizah tarzlarının ortaya konmasını sağlamıştır. Mizah tarzları bireyin kendini geliştirmeye yönelik veya diğer bireylerle olan ilişkilerini geliştirmeye yönelik olması ile görece yararlı veya zararlı olmasına göre dört grupta incelenmektedir (Martin vd, 2003).

Yerlikaya (2003), mizah tarzları ve depresyon, benlik saygısı, olumlu ve olumsuz duygular arasındaki ilişkileri incelediği çalışmasında 137 üniversite öğrencisine, Mizah Tarzları

Ölçeği, Beck Depresyon Envanteri, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği ve Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği' ni uygulamıştır. Sonucunda, katılımcı ve kendini geliştirici mizah ile depresyon arasında negatif yönlü, kendini yıkıcı mizah tarzı ile depresyon arasında ise pozitif yönlü bir ilişki tespit etmiştir.

Gazi Üniversitesi' nde öğrenim gören 154 erkek 300 kız öğrenci üzerinde mizah tarzlarının öznel iyi oluş üzerindeki rolünü bir model üzerinde açıklamak amacıyla araştırma yapan İlhan (2005), veri toplamak üzere Beş Faktör Kişilik Envanteri, Mizah Tarzları Ölçeği, Yaşam Doyumu Ölçeği ve Genelleştirilmiş Öz Yeterlik Ölçeği kullanmıştır. Mizah tarzlarının model içinde iyi oluşu çok düşük düzeyde açıkladığı diğer bir deyişle mizah tarzları içinde sadece kendini geliştirici mizahın öz yeterlik yoluyla dolaylı bir şekilde iyi oluşu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

283 öğretim üyesinin kişisel ve mesleki koşulları ile tükenmişlik değişkenlerinin öğretim elemanlarının kullandıkları mizah tarzlarını yordama düzeylerini araştıran Tümkaya (2006), araştırmasında bilgi toplamak için Mizah Tarzları Ölçeği, Maslach Tükenmişlik Envanteri, Kişisel ve Mesleki Özellikler Anketi kullanılmış ve araştırmanın bulguları sonucunda katılımcı mizah puanları açısından yaş değişkeninin temel etkisi anlamlı bulunmuş, tükenmişliğin ve mesleki değişkenlerin mizah tarzlarını yordamada önemli değişkenler olduğunu göstermiştir.

134 kadın ve 228 erkek olmak üzere toplam 362 öğretim elemanının duygusal zeka yetenekleri, mizah tarzları ve yaşam doyumlarının akademik ünvan değişkeni açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek üzere araştırma yapan Tümkaya, Hamarta, Deniz, Çelik ve Aybek (2007), araştırmalarının verilerini toplamak amacıyla Bar-On EQ Anketi, Mizah Tarzları Ölçeği, Yaşam doyumunu Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmışlardır. Araştırma sonucunda, öğretim elemanlarının duygusal zeka yeteneklerinin, mizah tarzları ve yaşam doyumlarını anlamlı düzeyde açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Muğla Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören ve tesadüfi küme örnekleme seçimi ile 350 kişi öğrenci üzerinde araştırmasını gerçekleştiren Erözkan (2009) araştırmada Bilgi Formu, Kişiler arası İlişki Tarzları Ölçeği ve Mizah Tarzları Ölçeği' ni kullanılmıştır. Üniversite öğrencilerinin kişiler arası ilişki tarzları ve mizah tarzlarını cinsiyet, sınıf düzeyi, sosyo-ekonomik düzey ve ebeveyn tutumları açısından inceleyen araştırmada; cinsiyetler arasında yapılan karşılaştırmada; erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha kendini geliştirici; kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha katılımcı mizah tarzlarına sahip oldukları kanısına varılmıştır. Mizah tarzının sınıf düzeylerine göre farklılaşmadığı, öğrencilerin kişiler arası ilişki tarzlarına dayalı olumlu mizah tarzları geliştirebilmelerinin sağlanmasının, psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin etkinliğinin artırılmasında önemli rol oynayacağı sonucuna varılmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

“Araştırmanın Yöntemi” başlığını taşıyan bu bölümde; araştırma türü ve veri toplama süreci anlatılmaktadır. Ayrıca veri toplama aracının geliştirilmesi, evren ve örneklem, anketin uygulanması, kullanılan veri analiz teknikleri, geçerlik ve güvenilirlik ile araştırmanın sınırlamaları anlatılmaktadır.

3.1. Araştırmanın Türü

Araştırmalar amaçları bakımından, keşifsel, tanımlayıcı ve nedensel araştırmalar olarak üç gruba ayrılmaktadır. Bu araştırma, tanımlayıcı türdedir. Tanımlayıcı araştırma; herhangi bir durumu olduğu gibi betimlemeye, bir anlamda ne olduğunu anlamaya dönük araştırmalardır (Ural ve Kılıç, 2005:18). Bu araştırmada da, turist rehberlerinin mizah tarzlarının nasıl olduğu betimlenmektedir. Ayrıca, mizah tarzlarının yaş, medeni hal, cinsiyet gibi faktörlere göre farklılaşp farklılaşmadığı da incelenmektedir. Dolayısıyla, amacı bakımında tanımlayıcı bir nitelik taşımaktadır.

3.2. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Araştırmada, veriler bir anket yardımıyla derlenmiştir. Anket sorularının hazırlanmasında alanyazından yararlanılmıştır. Ankette toplamda 10 soru bulunmaktadır. Bunlardan 9 tanesi rehberlerin demografik bilgileri ile rehberlik mesleklerine ilişkindir. Ankette rehberlerin mizah tarzlarını belirlemeye dönük bir ölçek yer almaktadır. Ölçek, Martin, Puhlik-Doris, Larsen, Gray ve Weir’in (2003) çalışmasından alınmıştır. Bu ölçekte 32 madde bulunmaktadır. Bu maddelerin 11 tanesi, ters kodlama gerektiren türde hazırlanmıştır. Maddelerin tepki kategorileri, “1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde 5’li Likert derecesine tabi tutulmuştur.

Taslak anket, kişisel temas halinde olunan 7 rehber ile yüz yüze görüşülerek anlaşılabilirlik açısından test edilmiştir. Test sonucunda sorularda kısmi düzeltmelere yapılmıştır. Anketin son hali, Ek-1’de sunulmaktadır.

3.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2017 yılı itibariyle eylemli olarak fiilen hizmet sunan profesyonel turist rehberleridir. 01.06.2017 tarihi itibariyle Türkiye’de toplam 10189 profesyonel turist rehberi bulunmaktadır. Bunlardan 6504’ü eylemli turist rehberidir, yani fiilen rehberlik

yapanlardır. İşte, araştırmanın çalışmanı evreni fiilen rehberlik yapan bu turist rehberleri oluşturmaktadır.

Çalışma evreninin 10000'in altında olması nedeniyle, örnek büyüklüğünün hesaplanmasında ortalama için kullanılan sınırlı evren formülünden yararlanılmıştır (Ural ve Kılıç 2013: 45). Mizah tarzı ölçeğinde tepki kategorileri 5'li derecelmeye göre yapıldığından standart sapmanın (SS) 0,6 olmasına, %5 anlam düzeyinde evren ortalamasından $e:0,1$ dolayında sapma göstermesine karar verilerek ulaşılmaması gereken örnek büyüklüğü 135 olarak hesaplanmıştır. Örneklem yöntemi olarak kolayda örneklem tercih edilmiştir. Bunun sebebi, rehber odalarından rehber listelerinin sağlıklı olarak elde edilemeyeşidir. Bu nedenle kişisel sosyal ağ üzerinden erişilebilen rehberlere, anket, e-posta ekinde gönderilerek uygulanmıştır.

3.4. Anketin Uygulanması

Son hali verilen anket, Türkiye genelinde eylemli turist olarak görev yapan profesyonel turist rehberlerine kolayda örneklem yoluyla uygulanmıştır. Uygulama 2017 yılının Ağustos ve Eylül aylarında internet üzerinden gerçekleştirilmiştir. Uygulama dönemi sonunda hedef 135 olmakla birlikte, ancak 120 ankete ulaşılabılmıştır.

3.5. Kullanılan Veri Analiz Teknikleri

Anketten elde edilen veriler, bilgisayar ortamına aktarılmıştır. İlk iş olarak ölçekte yer alan 11 maddenin kodlaması değiştirilmiştir. İnternet üzerinden yapıldığı için hiçbir kayıp veri bulunmamaktadır. Dolayısıyla kayıp veri analizine ihtiyaç duyulmamıştır. Veri analizinde bir "çok değişkenli istatistik" olan faktör analizinden yararlanılacak olması nedeniyle, rehberlerin mizah tarzlarına ilişkin 32 maddelik ölçeğe çoklu sapan analizi uygulanmıştır. Bu amaçla, hesaplanan Mahalanobis değerlerinin madde sayısına (32) bölünmesiyle elde edilen değerlerin, madde sayısını esas alan $\alpha: 0,001$ düzeyindeki kritik t-değeri ile karşılaştırılmıştır. T-tablosunda 32 serbesti derecesi için herhangi bir kritik değer bulunmamaktadır. T-tablosunda 30 serbesti derecesindeki $\alpha: 0,001$ düzeyindeki teorik değer 3,646 olup; 40 serbesti derecesinde değer 3,551'dir. Hesaplanan en büyük değer 2,37 olduğundan çoklu sapan özelliğinde olan herhangi bir gözlemin bulunmadığı kanaatine varılmıştır.

Ölçeklerden elde edilen verilerin çoklu normal dağılım gösterip göstermediği test edilmiştir. Bu doğrultuda sıralı Mahalanobis değerleri ile ki-kareters değerleri arasındaki ikili korelasyon, ilgili ölçeğin madde sayısını serbesti derecesi alan %05 anlam düzeyindeki teorik değerlerden büyük olup olmadığı kontrol edilmiştir (Kalaycı, 2016: 231). 32 maddeli mizah tarzı ölçeği için hesaplanan korelasyon değeri 0,988 olup; kritik değer 0,939'dan büyüktür.

Böylece mizah tarzı ölçeğinden elde edilen verilerin bir bütün olarak çoklu normal dağılıma sahip olduğu anlaşılmıştır (Kalaycı, 2016: 216). Verilerin analizinde; tanımlayıcı istatistiklerin yanısıra faktör analizi, t-testi, ki-kare analizi, kümeleme ve ayırma analizinden yararlanılmıştır.

Faktör analizinde; bir maddenin bir faktöre boyutlanabilmesi için ilgili faktör ile en az 0,500 düzeyinde yüke sahip olmasına karar verilmiştir. Bu konuda; 0,500 ve üstü ağırlıkların anlamlı kabul edildiği, 0,700 ve üzeri değerlerin iyi tanımlanmış olarak belirtildiği (Hair vd., 2010: 117) ifade edilmektedir. Faktör sayısının tespitinde özdeğeri 1'den büyük olanların dikkate alınmasına (Kalaycı, 2010: 322) ve Varimax dönüşümü yapılmasına karar verilmiştir. Varimax dönüşümü dikeydir, yani dönüşüm sürecinde korelasyonu olmayan faktörlerin çıkartılmamasıdır. Her bir faktöre yüksek oranda yük alan değişkenlerin incelenmesiyle, Varimax dönüşümünün uygun olduğu belirlenmiştir (Hair vd., 2010: 139). Bir faktörün en az 3 maddeden oluşması tercih edilmekle birlikte, güvenilirlik katsayısının (Cronbach Alpha) 0,700'ün üstünde olması durumunda 2 maddeli faktörlere de izin verilebilmektedir (Alpar, 2011:288). Ayrıca maddelerin kabul edilebilir bir açıklama düzeyine ulaşip ulaşmadığı, eşkökenliğe bakılarak tespit edilmiştir. Eşkökenliliği 0,500'den düşük eşkökenliliğin uygun olmadığını belirlemelidir (Hair vd., 2010:119).

3.6. Geçerlik

Geçerlik, yapılan bir testin, hangi özelliği ölçmek istiyorsa o özelliği ölçmesi ile ilgilidir. Diğer bir deyişle, yapılan test istenilen özelliği doğru ölçebiliyorsa bu test geçerlidir (Alpar, 2012: 410).

Kullanılan ölçeğin yapı geçerliliği için, ayrıca faktör analizinden yararlanılmıştır. Yapı geçerliliğini tespit etmek için kullanılan faktör analizi, "birbirleriyle ilişkili çok sayıda değişkeni az sayıda, anlamlı ve birbirinden bağımsız faktörler haline getiren ve yaygın olarak kullanılan çok değişkenli istatistik tekniklerinden biridir" şeklinde tanımlanmaktadır (Kalaycı, 2010: 321).

Rehberlerin mizah tarzlarını ölçmek için Martin, Puhlik-Doris, Larsen, Gray ve Weir'in (2003) tarafından geliştirilen 32 maddeli ölçekten yararlanılmıştır. Orijinalinde dört boyutlu bir yapı sergilemiştir. Araştırmamızda ise beş boyut tespit edilmiştir. Bu beş boyut toplam varyansın %61,5'ini açıklamıştır. Bu boyutlar; "olumsuzluklardan kaçış, mizaha olumlu bakış, başkalarını eğlendirme, kendiyile eğlenme, mizahi mizaç" şeklinde isimlendirilmiştir.

3.7. Güvenirlilik

"Güvenirlilik, bir ölçüm sürecinde, ölçüm işleminin tekrarlanabilirliği ya da tekrarlardaki tutarlılıktır. Güvenirlilik, zamana göre değişmezlik ölçüsüdür" (Alpar, 2010: 411). Güvenirlilik aynı

zamanda, ölçekleri oluşturan maddelerin kendi içlerinde tutarlı olup olmadığını ölçmek için kullanılmaktadır (Ural ve Kılıç, 2013: 280). Güvenirlilik hesaplamasında yaygın olarak kullanılan yöntem, Cronbach Alpha yöntemidir (Erkuş, 2009: 132). Bu yöntemde, ölçekte yer alan soruların homojenliğini araştıran ağırlıklı standart değişim ortalamasıdır ve 0 ile 1 arasında bir değer almaktadır. Diğer yöntem ise; ikiye bölme yöntemidir. Bu yöntemde, ölçekte yer alan sorular iki bölüme ayrılarak korelasyonları hesaplanır (Kalaycı, 2010:405).

Araştırmada kullanılan mizah tarzı ölçeğinin güvenirlilik analizi sonuçları Tablo 1'de gösterilmektedir. Güvenirlilik analizi; ölçeğin tamamına, ölçeği ikiye bölme, örnekleme tesadüfen ikiye bölme ve tek ve çift numaralı maddelere göre Cronbach Alpha değerlerine bakılarak gerçekleştirilmiştir. Ayrıca güvenirlilik analizinde madde-toplam korelasyonları ve çoklu açıklayıcılık katsayıları (çoklu R2) da incelenmiştir.

Madde bütün korelasyonların +250'den büyük olması (Kalaycı, 2010: 412) ve çoklu R2 değerlerinin 0 ile +1 arasında değişmekle birlikte +1'e yaklaşması istenirken 0,300'den küçük olmaması arzu edilen bir durumdur (Alpar, 2012: 391). Bir maddenin madde-bütün korelasyon katsayısı çok düşük ise ölçekten çıkarılması gerekliliği doğabilmektedir (Özdamar, 2011: 610; Alpar, 2012: 489). Diğer yandan ölçekte silindiğinde iç tutarlılık katsayısını dikkate değer şekilde yükseltecek herhangi bir maddenin varlığına da rastlanmamıştır. Sonuç olarak, motivasyon ölçeğinin tüm ölçek için alfa katsayılarına bakıldığında yüksek derecede güvenilir olduğu kanaatine varılmıştır (Alpar, 2011: 815).

Tablo 1.Mizah Tarzı Ölçeğinin Güvenilirlik Katsayıları

	Katsayılar
Madde Sayısı	25
Ortalama	3,24
Ölçeğin ilk yarısı için Alfa katsayısı	0,793
Ölçeğin ikinci yarısı için Alfa katsayısı	0,711
Tek numaralı ölçek maddeleri için Alfa katsayısı	0,723
Çift numaralı ölçek maddeleri için Alfa katsayısı	0,822
Rastgele seçilen 62 anket için Alfa katsayısı	0,861
Rastgele seçilen 58 anket için Alfa katsayısı	0,869
En küçük ve büyük madde-bütün korelasyon değeri	0,199-0,6573
Negatif madde-bütün korelasyon değeri	Yok
En küçük ve büyük çoklu R ² değeri	0,232-0,617
Silindiğinde en küçük ve büyük Alfa değeri	0,851-0,867
Tüm ölçek için Alfa katsayısı	0,864

Yapılan incelemede; 32 maddeden oluşan mizah tarzı ölçeğinin bir bütün olarak Alfa katsayısının 0,838 olduğu belirlenmiştir. Ancak madde-bütün korelasyonları incelendiğinde; 0,200 değerinin altında olan maddeler (3, 11, 15, 22, 23, 27 ve 31) bulunduğu anlaşılmıştır. Bu maddelerin ters kodlama gerektiren maddelerden oldukları dikkat çekicidir. Bu nedenle 7

madde güvenilirlik analizinde çıkarılmıştır. Geriye kalan 25 madde üzerinden hesaplanan Alfa katsayısı 0,864'dür. Madde-bütün korelasyon değerleri 0,199 ile 0,673 arasında değişmiştir. Çoklu açıklayıcılık katsayıları ise, 0,232 ile 0,617 arasında değişmiştir. Madde silindiğinde Alfa değeri 0,851 ile 0,867 arasında değişmiş olup; silindiğinde Alfa değerinde önemli bir değişiklik yaratacak madde bulunmamaktadır. Ayrıca madde-bütün korelasyon değerlerinde negatif değer olmadığı da teyit edilmiştir. Tüm bu açıklamalara istinaden 25 maddeli ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunu söylemek olasıdır (Alpar, 2012: 456).

3.8. Araştırmanın Sınırlamaları

Tüm araştırmalarda olduğu gibi, bu araştırmanın da bazı sınırlamaları bulunmaktadır. Bu araştırmanın sınırlamaları aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

- Mizah tarzı ölçeği, kendi psikometrik özellikleri ile sınırlıdır.
- Araştırma, eylemli turist rehberleri ile sınırlıdır.
- Rehberlerin listesinin elde edilemeyişi nedeniyle tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemine başvurulması zorunlu hale gelmiştir. Bu da, bir sınırlamayı beraberinde getirmiştir.

4. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde yapılan araştırmanın bulguları yer almaktadır. Öncelikle araştırmaya katılan rehberlerin özellikleri ve rehberlik deneyimlerine ilişkin bulgular verilmektedir. Ardından, turist rehberlerinin mizah tarzlarına ilişkin bulgular sunulmaktadır. Bölüm, rehberlerin mizah tarzlarının onların demografik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına dair yapılan analiz sonuçlarıyla son bulmaktadır.

4.1. Rehberlerin Demografik Özellikleri

Araştırmaya katılanların demografik özellikleri Tablo 2’de yer almaktadır. Buna göre; erkek ve evlilerin sayısı (78) aynı olup; %65’dir. Çoğunluk 30-39 yaş grubunda olup; 60 yaş üstü olup da halen çalışanların varlığı dikkat çekicidir. Ortalama yaş 36,68 olup; standart sapması 10,050’dir. Araştırmaya katılanların yaşı 24 ile 68 arasında değişmektedir. %50’sinin yaşı 34 ve altındadır.

Tablo 2. Rehberlerin demografik özelliklere göre dağılımı (n:120)

	F	%
CİNSİYET		
Erkek	78	65,0
Kadın	42	35,0
MEDENİ DURUM		
Evli	78	65,0
Bekar	42	35,0
YAŞ GRUBU		
24-29	35	29,2
30-39	56	46,7
40-49	12	10,0
50-59	13	10,8
60-69	4	3,3

4.2. Rehberlik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Tablo 3, araştırmaya katılan rehberlerin rehberlik özelliklerine ilişkin dağılımı vermektedir. Buna göre araştırmaya katılanları %40’ı Kültür ve Turizm Bakanlığında rehberlik lisansını alan kişilerdir. %20’si ön lisans ve %30’u da lisans mezunudur. Dörtte üçü (%76,7) rehberliğini İngilizce dilinde yapmaktadır. Almanca rehberlik yapanların oranı yaklaşık %10’dur. Dolayısıyla, İngilizce rehberlerin çoğunlukta olduğu

ülkemizde, araştırmaya katılanların da Türkiye genelini az da olsa yansıttığı söylenebilir.

Tablo 3. Rehberlik özelliklerine ilişkin dağılım (n:120)

ÖZELLİK	F	%	ÖZELLİK	F	%
Lisansın türü			Yabancı dil		
Bakanlık bölgesel kursu	8	6,7	İngilizce	92	76,7
Bakanlık ülkesel kursu	49	40,8	Almanca	10	8,3
Bölgeselden ülkesele çevirme	5	4,2	Fransızca	2	1,7
Rehberlik ön lisans programı	23	19,2	Rusça	3	2,5
Rehberlik lisans programı	35	29,2	Japonca	2	1,7
Rehberlik tecrübesi			Yunanca	1	,8
1-4 yıl	38	31,7	Arapça	1	,8
5-9 yıl	46	38,3	Almanca-İngilizce	1	,8
10-14 yıl	16	13,3	Alm.-İng.-Flemenkce	1	,8
15 yıl ve +	20	16,7	Fransızca-İspanyolca	1	,8
Taban ücret alınabiliyor mu?			İngilizce-İtalyanca	3	2,5
Evet	49	40,8	İngilizce-Arapça	1	,8
Hayır	44	36,7	İngilizce-Rusça	1	,8
Bazen	27	22,5	Diğer	1	,8

Tablo 3' e göre araştırmaya katılanların yaklaşık %40'ı 5-9 yıllık tecrübeye sahiptir. Yaklaşık üçte biri ise 1-3 yıllık tecrübe düzeyindedir. 10 yıl ve üzeri rehberlik yapanlar ise %30'dur. Rehberlerin %40'ı belirlenen taban ücretini aldığını söylerken, %37'si alamadıklarını beyan etmiştir.

Tablo 4, rehberlerin mesleklerinden duydukları memnuniyete ilişkin dağılımı göstermektedir. Buna göre, rehberlerin %48,3'ü mesleklerinden memnun, %17,5'i ise çok memnun olduğunu beyan etmiştir. Böylece rehberlerin yaklaşık üçte ikisinin (%65,8) işlerinden memnun oldukları belirlenmektedir. Memnun olmadığını belirtenler ise yaklaşık %15'dir. Beşte birlik bir oran ise bu konuda kararsız kalmıştır. Yapılan derecelemeye göre rehberlerin memnuniyet ortalamaları 3,67 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4. Rehberlikten duyulan memnuniyete göre dağılım (n:120)

	F	%
Hiç memnun değilim (1)	3	2,5
Memnun değilim (2)	14	11,7
Kararsızım (3)	24	20,0
Memnunum (4)	58	48,3
Çok memnunum (5)	21	17,5
Toplam	120	100,0
Ortalama: 3,67; S.Sapma: 0,982		

4.3. Rehberlerin Mizah Tarzlarına İlişkin Bulgular

Tablo 5. Rehberlerin mizah tarzları ölçeği maddelerinin tanımlayıcı istatistikleri (n:120)

	Ort.	S.S
27. Birinden hoşlanmazsam çoğunlukla onu küçük düşürmek için hakkında espri yapar ya da alay ederim.	4,31	,994
21. İnsanları güldürmekten hoşlanırım.	4,18	,944
13. Yakın arkadaşlarımla çok sık şakalaşır ve gülerim.	3,89	1,143
29. Başkalarıyla birlikteyken genellikle aklıma söyleyecek esprili şeyler gelmez.	3,85	,866
1. Genellikle çok fazla gülmem ya da başkalarıyla şakalaşmam.	3,82	1,061
31. Bir şey bana gerçekten gülünç gelse bile, birini gücendirecekse eğer, buna gülmem ya da bununla ilgili espri yapmam.	3,78	1,310
7. İnsanlar asla benim mizah anlayışım yüzünden gücenmez ya da incinmezler.	3,77	,965
23. Bütün arkadaşlarım bunu yapıyor olsa bile, bir başkasıyla alay edip ona gülerlerken asla onlara eşlik etmem.	3,77	1,320
26. Tecrübelerime göre bir durumun eğlendirici yanlarını düşünmek, sorunlarla başa çıkmada çoğunlukla etkili bir yoldur.	3,74	1,104
9. Başımdan geçen komik şeyleri anlatarak insanları pek güldürmem.	3,69	1,165
15. İnsanların, mizahı başkalarını eleştirmek ya da aşağılamak için kullanmalarından hoşlanmam.	3,68	1,438
17. Genellikle fıkra anlatmaktan ve insanları eğlendirmekten hoşlanmam.	3,68	1,224
25. Arkadaşlarımla çok sık şakalaşmam.	3,62	1,189
6. Tek başıma bile olsam çoğunlukla yaşamın gariplikleriyle eğlenirim.	3,53	1,173
14. Yaşama karşı takındığım mizahi bakış açısı, benim olaylar karşısında aşırı derecede üzülmemi ya da kederlenmemi önler.	3,40	1,177
30. Neşelenmek için başkalarıyla birlikte olmam gerekmez, genellikle tek başımayken bile gülecek şeyler bulabilirim.	3,33	1,086
2. Moralim bozuk olduğunda genellikle kendimi mizahla neşelendirebilirim.	3,32	1,077
5. İnsanları güldürmek için çok fazla uğraşmam gerekmez doğuştan esprili bir insan gibiyimdir.	3,23	1,083
10. Üzgün ya da mutsuzsam, kendimi daha iyi hissetmek için genellikle o durumla ilgili gülünç bir şeyler düşünmeye çalışırım.	3,23	1,119
18. Tek başıma isem ve mutsuzsam, kendimi neşelendirecek gülünç şeyler düşünmeye çalışırım.	3,12	1,134
8. Kendimi yermem ailemi ya da arkadaşlarımı güldürüyorsa eğer, çoğunlukla bu işi kendimden geçerek yaparım.	2,97	1,191
22. Kederli ya da üzgünsem genellikle mizahi bakış açımı kaybederim.	2,97	1,202
32. Başkalarının bana gülmesine izin vermek; benim, ailemi ve arkadaşlarımı neşelendirme tarzımdır.	2,87	1,202

Tablo 5. Devamı

28. Sorunlarım varsa ya da üzgünsem, çoğunlukla gerçek duygularımı, en yakın arkadaşlarım bile anlamasın diye, espriler yaparak gizlerim.	2,67	1,139
16. Çoğunlukla kendi kendimi kötüleyen ya da alaya alan espriler yapmam.	2,55	1,242
20. Espri yaparken ya da komik olmaya çalışırken çoğunlukla kendimi gereğinden fazla eleştiririm.	2,40	1,148
19. Bazen öyle komik şeyler gelir ki aklıma bunlar insanları incitebilecek, yakışık almaz şeyler olsa bile, kendimi tutamam söylerim.	2,29	1,253
12. Çoğunlukla kendi güçsüzlüklerim, gaflarım ya da hatalarımla ilgili gülünç şeylerden söz ederek, insanların beni daha çok sevmesini ya da kabul etmesini sağlamaya çalışırım.	2,26	1,119
24. Arkadaşlarımla ya da ailemle birlikteyken çoğunlukla hakkında espri yapılan ya da dalga geçilen kişi ben olurum.	2,22	1,086
4. İnsanların benimle dalga geçmelerine ya da bana gülmelerine gereğinden fazla izin veriyorum.	2,18	1,115
11. Espri yaparken ya da komik bir şey söylerken genellikle karşımdakilerin bunu nasıl kaldıracağını pek önemsemem.	1,83	1,048
3. Birisi hata yaptığında çoğunlukla onunla bu konuda dalga geçerim.	1,82	,935
Tepki kategorileri: 1:Kesinlikle katılmıyorum, 2:Katılmıyorum, 3:Kararsızım 4:Katılıyorum, 5:Kesinlikle katılıyorum		

Araştırmaya katılan rehberlerin mizah tarzlarına ilişkin ölçeğe verdikleri cevapların ortalama ve standart sapmaları önceki sayfada bulunan Tablo 5'de yer almaktadır.

Tablo 5'e göre, rehberlerin hoşlanmadıkları kişileri küçük düşürmek ve alay etmek için espri yaptıkları (\bar{x} :4,31), insanları güldürmekten hoşlandıkları (\bar{x} :4,18) anlaşılmaktadır.

Rehberlerin yakın arkadaşları ile şakalaştıkları (\bar{x} :3,89), gülünç bir durumda birileri gücenecek ise bununla ilgili espri yapmadıkları (\bar{x} :3,78), sorunlarla başa çıkmada durumun eğlendirici yanını düşünmenin etkili bir yol olduğunu savundukları (\bar{x} :3,74) tespit edilmektedir.

Tablo 6, rehberlere uygulanan mizah tarzları ölçeği için yapılan faktör analizi sonuçlarını göstermektedir. Analize, güvenilirlik analizi sonucu 25 maddeye düşen ölçek ile başlanmıştır. Faktör analizi sırasında 2, 4, 12,16,24,28 ve32.nci maddelerinin bir kısmı iki maddeli bir faktör oluşturması, bir kısmının da herhangi bir faktöre boyutlanmaması nedeniyle ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Böylece, ölçekte 18 madde kalmıştır. Yapılan çözümlemede turist rehberlerinin mizah tarzları beş faktörde toplanmıştır. KMO örneklem yeterliliği %77,9 tespit edilmiş olup; aranan %60 şartından büyüktür. Diğer taraftan Bartlett Küresellik testi (X^2 : 691,241; s.d.:153; $p<0,001$) da anlamlıdır. Böylece veri setinin faktör analizine uygunluğu ortaya çıkmaktadır (Nakip, 2013: 518). Rehberlerin mizah tarzları beş boyutta incelenebilmektedir. Bu boyutlar, toplam varyansın %61'ini açıklamıştır. Sosyal bilimlerde bu açıklama oranının yeterli kabul edildiği belirtilmektedir (Nakip, 2013: 521). Toplam varyansın %15'ini açıklayan birinci faktör, beş maddeden oluşmaktadır. Bunlar; "10. Üzgün ya da mutsuzsam, kendimi daha iyi hissetmek için genellikle o durumla ilgili gülünç bir şeyler düşünmeye çalışırım. " (,776), "18. Tek başıma ve mutsuzsam, kendimi neşelendirecek gülünç şeyler düşünmeye çalışırım." (,712), "17. Genellikle fıkra anlatmaktan ve insanları eğlendirmekten hoşlanmam." (,596), "26. Tecrübelerime göre bir durumun eğlendirici

yanlarını düşünmek, sorunlarla başa çıkmada çoğunlukla etkili bir yoldur." (,579) ve "14. Yaşama karşı takındığım mizahi bakış açısı, benim olaylar karşısında aşırı derecede üzülmemi ya da kederlenmemi önler." (,541) maddeleridir. Bu maddeler incelendiğinde, üzüntüden, acıdan, kederden ve mutsuzluk kaçınma için mizaha başvurulduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle faktöre "Olumsuzluklardan Kaçış" adı verilmiştir. Bu faktörde, rehberlerin üzgün, mutsuz veya tek başlarına kaldıklarında mizaha daha çok sarıldıkları öne çıkmaktadır.

İkinci faktör dört maddeden meydana gelmekte ve toplam varyansın %13,3'ünü açıklamaktadır. Bu faktörde; "1. Genellikle çok fazla gülmem ya da başkalarıyla şakalaşmam." (,732), "9. Başımdan geçen komik şeyleri anlatarak insanları pek güldürmem." (,676), "25. Arkadaşlarımla çok sık şakalaşmam." (,675) ve "29. Başkalarıyla birlikteyken genellikle aklıma söyleyecek esprili şeyler gelmez." (,574) maddeleri bir araya gelmiş olup; faktöre "Mizaha Olumsuz Bakış" adı verilmiştir. Faktörde, çok fazla gülmeme veya şakalaşmama öne çıkmaktadır.

Tablo 6. Rehberlerin mizah tarzlarına ilişkin faktör analizi sonuçları

	Eşkö-kenlilik	Yükü	Özdeğer	Açıklanan Varyans	Ort.	Alfa
I.OLUMSUZLUKLARDAN KAÇIŞ			2,747	15,258	3,43	0,772
10. Üzgün ya da mutsuzsam, kendimi daha iyi hissetmek için genellikle o durumla ilgili gülünç bir şeyler düşünmeye çalışırım.	0,638	0,776			3,23	0,717
18. Tek başıma ve mutsuzsam, kendimi neşelendirecek gülünç şeyler düşünmeye çalışırım.	0,610	0,712			3,13	0,742
17. Genellikle fıkra anlatmaktan ve insanları eğlendirmekten hoşlanmam.	0,645	0,596			3,68	0,748
26. Tecrübelerime göre bir durumun eğlendirici yanlarını düşünmek, sorunlarla başa çıkmada çoğunlukla etkili bir yoldur.	0,670	0,579			3,74	0,723
14. Yaşama karşı takındığım mizahi bakış açısı, benim olaylar karşısında aşırı derecede üzülmemi ya da kederlenmemi önler.	0,510	0,541			3,40	0,722
II.MİZAHA OLUMSUZ BAKIŞ			2,393	13,294	3,74	0,678
1. Genellikle çok fazla gülmem ya da başkalarıyla şakalaşmam.	0,650	0,732			3,82	0,508
9. Başımdan geçen komik şeyleri anlatarak insanları pek güldürmem.	0,509	0,676			3,69	0,605
25. Arkadaşlarımla çok sık şakalaşmam.	0,569	0,675			3,62	0,646
29. Başkalarıyla birlikteyken genellikle aklıma söyleyecek esprili şeyler gelmez.	0,620	0,574			3,85	0,669
III.BAŞKALARINI EĞLENDİRME			2,254	12,525	3,95	0,658
7. İnsanlar asla benim mizah anlayışım yüzünden gücenmez ya da incinmezler.	0,558	0,718			3,78	0,639
21. İnsanları güldürmekten hoşlanırım.	0,689	0,655			4,18	0,462
13. Yakın arkadaşlarımla çok sık şakalaşır ve gülerim.	0,588	0,651			3,89	0,577

Tablo 6. Devamı

IV.KENDİYLE EĞLENME			1,883	10,463	2,56	0,652
20. Espriler yaparken ya da komik olmaya çalışırken çoğunlukla kendimi gereğinden fazla eleştiririm.	0,763	0,863			2,40	0,438
19. Bazen öyle komik şeyler gelir ki aklıma bunlar insanları incitebilecek, yakışık almaz şeyler olsa bile, kendimi tutamam söylerim.	0,598	0,700			2,29	0,649
8. Kendimi yermem ailemi ya da arkadaşlarımı güldürüyorsa eğer, çoğunlukla bu işi kendimden geçerek yaparım.	0,607	0,661			2,98	0,573
V.MİZAHİ MİZAÇ			1,794	9,969	3,36	0,662
5. İnsanları güldürmek için çok fazla uğraşmam gerekmez doğuştan esprili bir insan gibiyimdir.	0,695	0,738			3,23	0,574
30. Neşelenmek için başkalarıyla birlikte olmam gerekmez, genellikle tek başımayken bile gülecek şeyler bulabilirim.	0,563	0,640			3,33	0,567
6. Tek başıma bile olsam çoğunlukla yaşamın gariplikleriyle eğlenirim.	0,591	0,509			3,53	0,556
Faktör çıkarma metodu: Temel bileşenler analizi; Döndürme metodu: Varimax KMO Örneklem Yeterliliği: %77,9; Bartlett's Küresellik Testi için Ki-Kare: 691,241; s.d.:153; p<0,001; Açıklanan toplam varyans: %61,509; Genel ortalama: 3,43; Alfa: 0,841; Tepki kategorileri: 1: Kesinlikle katılmıyorum, ..., 5: Kesinlikle Katılıyorum						

Üç maddeden oluşan üçüncü faktör, toplam varyansın %12,5'ini açıklamaktadır. Faktörde "7. İnsanlar asla benim mizah anlayışım yüzünden gücenmez ya da incinmezler." (,718), "21. İnsanları güldürmekten hoşlanırım." (,655) ve "13. Yakın arkadaşlarımla çok sık şakalaşır ve gülerim." (,651) maddeleri bir araya gelmiştir. Bu nedenle de faktöre "Başkalarını Eğlendirme" adı verilmiştir. Bu faktörde insanların rehberlerin mizah anlayışı yüzünden gücenmeyecekleri hususu belirgin şekilde öne çıkmaktadır.

Dördüncü faktör üç maddeli olup; toplam varyansın %10'unu açıklamaktadır. Bu faktörde; "20.Espriler yaparken ya da komik olmaya çalışırken çoğunlukla kendimi gereğinden fazla eleştiririm." (0,863), "19. Bazen öyle komik şeyler gelir ki aklıma bunlar insanları incitebilecek, yakışık almaz şeyler olsa bile, kendimi tutamam söylerim." (0,700) ve "8. Kendimi yermem ailemi ya da arkadaşlarımı güldürüyorsa eğer, çoğunlukla bu işi kendimden geçerek yaparım." (0,661) maddeleri bir araya gelmiştir. İrdelemeye bağlı olarak faktöre "Kendiyle Eğlenme" adı verilmiştir. Bu faktörde espri yaparken kişinin kendisini eleştirmesi belirgin şekilde yüksek yüke sahiptir.

Son faktör de üç maddeden oluşmakta olup; toplam varyansın %9,9'unu açıklamaktadır. Bu faktörde; "5. İnsanları güldürmek için çok fazla uğraşmam gerekmez doğuştan esprili bir insan gibiyimdir." (0,738), "30.Neşelenmek için başkalarıyla birlikte olmam gerekmez, genellikle tek başımayken bile gülecek şeyler bulabilirim." (0,640) ve "6. Tek başıma bile olsam çoğunlukla yaşamın gariplikleriyle eğlenirim." (0,509) maddeleri bir araya gelmiştir. Yapılan incelemeye bağlı olarak faktöre "Mizahi Mizaç" adı verilmiştir. Doğuştan esprilik, faktörde öne çıkan maddedir.

Rehberlerin mizah tarzlarına ilişkin boyutların ortalamaları üzerine toplu bir değerlendirme daha yapılabilir. Buna bağlı olarak turist rehberlerinin mizaha öncelikle başkalarını eğlendirmeye (\bar{x} :3,95) dönük bir anlayışla yaklaştıklarını söylemek olasıdır. Mizaha olumsuz bakış \bar{x} :3,74'lük ortalama ile ikinci sıradadır. Rehberler üzüntüden, kederden mutsuzluktan kaçış (\bar{x} :3,43) amacıyla da mizahı kullanmaktadırlar. Başka insanları veya turistleri mizahi mizaçlarıyla eğlendirmekte veya güldürmektedirler (\bar{x} :3,36). Bununla birlikte, mizahı başkalarını eğlendirme amacıyla kullanmalarına karşın, mizaha kendilerini eğlendirme bakımından sık başvurmadıkları (\bar{x} :2,56) izlenimi edinilmektedir. Böylece araştırmanın birinci sorusunun yanıtı verilmiş olmaktadır.

Araştırmanın ikinci sorusunu yanıtlayabilmek için, turist rehberlerinin mizah tarzları onların demografik özelliklerine göre karşılaştırılmıştır. Yapılan analizler sonucu, rehberlerin mizah tarzlarının cinsiyetlerine, yaşlarına ve medeni durumlarına göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu durum, rehberlerin benzer mizaçlarda olduklarını, benzer koşullarda turistlerle benzer mizahi bir iletişim içinde oldukları çağrışımını yapmaktadır.

Yanıtlanmaya çalışılan üçüncü artırma sorusunun yanıtını bulabilmek için araştırmaya katılan turist rehberlerinin kaç kümeye ayrılabilceğini belirlemek için iki aşamalı (twostep cluster) kümeleme analizi yapılmıştır. Kümeleme analizinde turist rehberlerinin mizah tarzlarına ilişkin tespit edilen beş boyut (olumsuzluklardan kaçış, mizaha olumsuz bakış, başkalarını eğlendirme, kendiyile eğlenme, mizahi mizaç) sürekli değişkenler olarak analize katılmıştır. Tablo 7, kümeleme analizi sonucunda oluşan dağılımı ve mizah tarzları faktörleri itibariyle küme merkezlerini göstermektedir. Yapılan analiz sonucuna göre iki küme oluşmuştur. 120 katılımcıdan oluşan örneklem, mizah yanı yüksek 87 (%72,5) ve mizah yanı düşük (%27,5) olarak iki gruba ayrılmıştır. Kümelemede kullanılan tüm faktörlere, mizah yanı yüksek rehberler daha fazla ağırlık verirken, mizah yanı düşük olanlar göreceli olarak daha düşük ağırlık vermişlerdir. Kümeleme işleminin, esas itibariyle kümeler içinde homojen kümeler arasında heterojen bir dağılımı yaratması gerekmektedir. Bu işlemin kontrolü t-testi ile yapılmış ve her iki grupta yer alanların tüm mizah tarzı faktörlerinin istatistiksel olarak birbirinden anlamlı şekilde farklı olduğu görülmüştür. Böylece üçüncü araştırma sorusunun da yanıtı verilmiş olmaktadır.

Tablo 7. Mizah tarzlarına göre küme dağılımı ve küme merkezleri

Mizah tarzı boyutları	Kümeler	N	Ortalama	Std. Sapma	t-değeri (p-değeri)
F1.Olumsuzluklardan kaçış	Mizah yanı yüksek rehberler	87	3,7609	,63086	9,068 (p<0,001)
	Mizah yanı düşük rehberler	33	2,5697	,67291	
F2.Mizaha olumsuz bakış	Mizah yanı yüksek rehberler	87	3,9540	,59617	4,531 (p<0,001)
	Mizah yanı düşük rehberler	33	3,1894	,89711	
F3.Başkalarını eğlendirme	Mizah yanı yüksek rehberler	87	4,2261	,50192	5,860 (p<0,001)
	Mizah yanı düşük rehberler	33	3,2222	,93418	
F4.Kendiyle eğlenme	Mizah yanı yüksek rehberler	87	2,7395	,86629	3,745 (p<0,001)
	Mizah yanı düşük rehberler	33	2,0707	,89271	
F5.Mizahi mizaç	Mizah yanı yüksek rehberler	87	3,7471	,55211	11,459 (p<0,001)
	Mizah yanı düşük rehberler	33	2,3535	,69691	
Tepki kategorileri: 1: Kesinlikle katılmıyorum, ..., 5:Kesinlikle Katılıyorum					

Araştırmaya katılan turist rehberlerinin mizah tarzlarına göre oluşturulan göreceli olarak mizah düzeyi yüksek ile düşük rehberleri (kümeleri) birbirinden ayırmaya yarayan en iyi mizah tarzının (faktörlerinin) neler olduğunu tespit etmek için ayırma analizi kullanılmıştır. Analiz sırasında yapılan incelemede mizah tarzı faktörleri arasında 0,150 ile 0,550 aralığında değişen çok düşük, düşük ve orta düzeyli korelasyonların olduğu görülmüştür (Tablo 8). Bu, ayırma analizi için istendik bir durumdur (Nakip, 2013: 584). Olumsuzluklardan kaçış ile başkalarını eğlendirme ve mizahi mizaç arasında ve ayrıca mizahi mizaç ile başkalarını eğlendirme arasında orta düzeyli ilişki bulunmaktadır. Olumsuzluklardan kaçış, ile mizaha olumsuz bakış ve kendiyle eğlenme arasında düşük düzeyli ilişki tespit edilmektedir. Başkalarını eğlendirme ile mizaha olumsuz bakış ve kendiyle eğlenme arasında düşük düzeyli ilişkiler söz konusudur.

Tablo 8.Mizah tarzı faktörleri, ortalamaları ve korelasyonları

Faktörler	Ortalama (S.Sapma)		F1.Olumsuzluklardan kaçış	F2.Mizaha olumsuz bakış	F3.Başkalarını eğlendirme	F4.Kendiyle eğlenme
F1.Olumsuzluklardan kaçış	3,4333 (0,83347)	Korelasyon				
		Anlamlılık				
		N				
F2.Mizaha olumsuz bakış	3,7438 (0,76865)	Korelasyon	,368**			
		Anlamlılık	,000			
		N	120			
F3.Başkalarını eğlendirme	3,9500 (0,78697)	Korelasyon	,550**	,335**		
		Anlamlılık	,000	,000		
		N	120	120		
F4.Kendiyle eğlenme	2,5556 (0,92009)	Korelasyon	,201*	,150	,266**	
		Anlamlılık	,027	,103	,003	
		N	120	120	120	
F5.Mizahi mizaç	3,3639 (0,86102)	Korelasyon	,486**	,319**	,544**	,307**
		Anlamlılık	,000	,000	,000	,001
		N	120	120	120	120
Tepki kategorileri: 1: Kesinlikle katılmıyorum, ..., 5:Kesinlikle Katılıyorum			**: Korelasyon α : 0,001 düzeyinde anlamlıdır (çift yönlü).			
			* :Korelasyon α : 0,005 düzeyinde anlamlıdır (çift yönlü).			

Ayırma analizi gerçekleştirilirken ilk iş, gruplara ait kovaryans matrislerinin homojen (türdeş) olup olmadığının tespit edilmesidir. Grup kovaryans matrislerinin homojen olması durumunda “doğrusal ayırma analizi”, benzer olmaması durumunda ise “karesel ayırma analizi” kullanılmaktadır (Özdamar, 2004: 390). Grup kovaryans matrisinin eşit olup olmadığı Box’s M testi ile belirlenmektedir. Yapılan incelemede Box’s M test sonucunun $p < 0,001$ düzeyinde anlamlı olduğu (Box’s M=65,922; $F_{yaklaşık}=4,122$; s.d.₁:15; s.d.₂=15282,487; $p < 0,001$), başka bir ifade ile grup kovaryans matrislerinin homojen olmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle ayırma işleminde “karesel ayırma analizi” kullanılmıştır. Ayırma analizinde Wilks’ Lambda değeri 0,332 ve bu değere ilişkin Ki-Kare değeri 127,323 (s.d.: 5) olarak bulgulanmıştır. Bu Ki-Kare değeri $p < 0,001$ düzeyinde anlamlıdır. Buna göre elde edilen ayırma denklemi geçerlidir ve modele dayanarak yorum ve tahminlerde bulunulabilir (Nakip, 2013: 585). Diğer taraftan kanonik korelasyon katsayısı 0,817 olarak bulunmuş olup; bu değerın karesi bize mizah tarzlarındaki değişimin üçte ikisinin (%66,7) bu faktörler tarafından açıklanabildiğini ortaya koymaktadır (Nakip, 2013: 585).

Tablo 9. Ayırma analizi kanonik korelasyon ve Wilks Lambda değerleri

Fonksiyon	Özdeğer	Açıklanan varyans	Küm. açıklanan varyans %	Kanonik korelasyon
1	2,011	100,0	100,0	,817
Fonksiyon	Wilks' Lambda	X^2	s.d.	p-değeri
1	,332	127,323	5	,000

Araştırmaya katılan mizah yanı yüksek ve düşük olan turist rehberlerini birbirinden iyi ayıran mizah tarzlarını tespit etmek için yapı matrisi incelenmiştir. Yapı matrisinde; değişkenler ayırma gücü yüksekten düşüğe doğru sıralanmaktadır. Hatta ayırma gücü %30'un üstünde olan değişkenler geçerli, altında olanlar geçersiz kabul edilmektedir (Nakip, 2013: 586). Tablo 9, ayırma analizi yapı matrisini ve standardize edilmemiş kanonik ayırma fonksiyonu katsayılarını göstermektedir. Turist rehberleri mizah yanları yüksek ve düşük diye iki kümeye ayrıldığı için, bir adet ayırma fonksiyonu (denklemini) ortaya çıkacak demektir. Yapı matrisi incelendiğinde; mizah yanı yüksek olanlardan zayıf olanları ayırmada, mizahi mizacın en güçlü ayırıcı (%74,4) olduğu bulgulanmıştır. Bunu %58,9 ile olumsuzluklardan kaçış ve %49,2 ile başkalarını eğlendirme almıştır. Mizaha olumsuz bakışın gücü %35,1 olmakla birlikte ilk üçte sayılan mizahi mizaç, olumsuzluklardan kaçış ve başkalarını eğlendirme kadar yüksek değildir. Dolayısıyla, mizah yanı yüksek olan 87 turist rehberi, mizaçları gereği turistleri bir yandan eğlendirirken bir yandan mizahi bir davranış sergileyerek olumsuzluklardan kaçma yolunu aramaktadırlar.

Tablo 10. Yapı matrisini ve standardize edilmemiş kanonik ayırma fonksiyonu katsayıları

Yapı Matrisi		Standardize edilmemiş kanonik ayırma fonksiyonu katsayıları	
F5.Mizahi mizaç	,744	F1.Olumsuzluklardan kaçış	,758
F1.Olumsuzluklardan kaçış	,589	F2.Mizaha olumsuz bakış	,408
F3.Başkalarını eğlendirme	,492	F3.Başkalarını eğlendirme	,229
F2.Mizaha olumsuz bakış	,351	F4.Kendiyle eğlenme	,181
F4.Kendiyle eğlenme	,243	F5.Mizahi mizaç	1,136
		(Sabit)	-9,320

Standardize edilmemiş kanonik ayırma fonksiyonu katsayıları dikkate alınarak ayırma denklemini, aşağıdaki gibi yazılabilmektedir. Bu formülle mizah tarzlarına ilişkin ham puanları bilinen bir rehberin, hangi grupta olabileceğine karar verilebilmektedir.

$$Y = -9,320 + 0,758 \cdot \text{Olumsuzluklardan kaçış} + 0,408 \cdot \text{Mizaha olumsuz bakış} + 0,229 \cdot \text{Başkalarını eğlendirme} + 0,181 \cdot \text{Kendiyle eğlenme} + 1,136 \cdot \text{Mizahi mizaç}$$

Ayırma denklemi ile bulunan değer, grup merkezlerinin ortalaması ile karşılaştırılmak durumundadır. İki grup için grup merkezi $= (0,866 - 2,283) / 2 = (-1,417 / 2) = -0,7085$ işleminin yapılması gerekmektedir. Yukarıda belirtilen denklemle hesaplanan değer, $-0,7085$ değerinden büyükse, rehberin mizah yanının yüksek, düşük ise mizah yanının düşük olduğu söylenebilir.

Tablo 11. Grup merkezleri

Mizah yanı yüksek rehberler	,866
Mizah yanı düşük rehberler	-2,283

Uygulanan ayırma analizinin geçerliliği, doğru sınıflandırma oranı incelenerek değerlendirilmektedir. Analizde doğru sınıflandırma oranı %100,0 olarak tespit edilmiştir (Tablo 12). Bu oranın şanslı sınıflama oranından (1/2: 0,50 veya bu oranın %25 fazlasından %62,5), maksimum şans kriterine göre belirlenen orandan (en fazla gözlemin bulunduğu kümenin toplam birey sayısına oranlanması; $87/120 = 0,725$) ve oransal şans kriteri esasına göre hesaplanan orandan (küme büyüklüklerinin toplama oranlarının karelerinin toplanmasıyla elde edilen oran; $(87/120)^2 + (33/120)^2 = 0,526 + 0,076 = 0,602$) büyük olduğu tespit edilmektedir (Nakip, 2013: 591-592). Dolayısıyla, ayırma işleminin geçerli olduğu yorumu yapılabilir. Böylece araştırmanın son sorusu da yanıtını bulmuş olmaktadır.

Tablo 12. Sınıflandırma sonuçları

		Mizah tarzına göre kümeleme	Tahmin Edilen Grup Üyeliği		Toplam
			Mizah yanı yüksek rehberler	Mizah yanı düşük rehberler	
Orijinal	N	Mizah yanı yüksek rehberler	87	0	87
		Mizah yanı düşük rehberler	0	33	33
	%	Mizah yanı yüksek rehberler	100,0	,0	100,0
		Mizah yanı düşük rehberler	,0	100,0	100,0
Orijinal grubun %96,6'sı doğru sınıflandırılmıştır					

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Rehberlerin mizah tarzlarını tespit edebilmek için yürütülen çalışmaya 120 rehber katılmıştır. Bu çalışma grubunun çoğunluğu erkek ve evlidir. Yarıdan fazlası 30-49 yaş aralığında olup; orta yaş grubundadırlar. Araştırmaya katılanların %40'ı KTB'ndan almıştır. %20'si ön lisans ve %30'u da lisans derecesiyle rehber olmuştur. % 30'u 1 ile 4 yıllık, %40'ı ise 5 ile 9 yıllık tecrübeye sahiptir. Dolayısıyla oldukça tecrübeli bir rehber grubunun olduğu söylenebilir. Çalışma grubunun dörtte üçü, rehberliği İngilizce dilinde yapmakta olup; Almanca rehberlik yapanların oranı %8'dir. Nadir dillerde çok az rehber olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durumun turist talebinden kaynaklandığı söylenebilir.

Araştırmaya katılan rehberlerin %40'ı asgari taban ücreti alabildiklerini belirtmişlerdir. %36'sı ise bu ücreti alamamaktadır. Rehberlerin %65'i yaptıkları meslekten memnun olduklarını beyan etmiştir. Diğer taraftan, turist rehberlerinin Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın belirlediği taban ücreti almaları ile mesleklerinden duydukları memnuniyet arasında düşük düzeyli bir ilişki tespit edilmektedir. Bu durum; taban ücretin mesleki memnuniyet açısından ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle, Kültür ve Turizm Bakanlığı taban ücreti belirlerken, turist rehberlerinin yaşam koşullarını dikkate alan, daha gerçekçi bir yaklaşım izleyebilir. Bilindiği üzere, ülkemizde turist rehberlerinin ücreti; 26 Aralık 2014 tarihli Resmi Gazetede (Sayı: 29217) yayımlanan Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliğinin 36.ncı maddesine göre belirlenmektedir. Bu madde, olduğu gibi aşağıya alınmıştır.

MADDE 36 - (1) Taban ücret tarifesi, birlikler ile TÜRSAB'ın görüşleri alınarak Bakanlık tarafından net ücret üzerinden belirlenir ve her yıl 4/1/1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 298 inci maddesi hükümleri uyarınca tespit ve ilan edilen yeniden değerlendirme oranından az olmamak kaydıyla artırılarak en geç Aralık ayında, izleyen takvim yılının başından itibaren yürürlüğe girmek üzere Bakanlık tarafından ilan edilir. Taban ücretleri tur, paket tur, gece turu ve transfer olarak günlük ve aylık taban ücreti üzerinden belirlenir.

(2) Taban ücret tarifesi, Bakanlık resmi internet sitesinde duyurulur.

Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliğinin 36.ncı maddesine göre turist rehberlerinin taban ücretinin tespitinde sadece TÜRSAB'ın görüşü alınmaktadır. Bu durum, taraflardan birinin yokluğuna işaret etmektedir. Bu ücretin belirlenmesinde TÜREB'in de görüşünün alınması, TÜREB ve TÜRSAB'a eşit söz hakkının verilmesinde fayda vardır. Aksi halde, işveren kısmını temsil eden TÜRSAB'ın tek taraflı önerdiği ücreti, turist rehberleri almak zorunda kalacaktır.

Turist rehberlerinin taban ücretlerinin belirlenme usulünün 01.08.2004 tarihinde Resmi Gazetede (Sayı: 25540) yayımlanan Asgari Ücret Yönetmeliğinin 8.nci maddesinin (f) ve (g) fıkralarında eşit sayıda işveren ve işçi kuruluşlarından temsilcinin katılımını öngörmektedir.

Turist rehberlerine asgari ücret ödenmemekle birlikte, asgari ücretin tespitinde benimsenen komisyona benzer şekilde Turist Rehberleri Taban Ücret Belirleme Komisyonu, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın önderliğinde ve koordinatörlüğünde kurulabilir. Böyle bir kurulda TÜREB ve TÜRSAB'a eşit üye ve söz hakkı tanınması, hukuki zemini daha güçlü bir kararın yaşam bulmasına da hizmet edebilir.

Araştırmaya katılan rehberlerinin mizah tarzlarına ilişkin şunlar söylenebilir. Rehberlerin turistlere sıkça espri yaptıkları, insanları güldürmekten hoşlandıkları, şaka yapmayı sevdiğileri tespit edilmektedir. Buna karşın insanların kendileriyle dalga geçilmesinden hoşlanmadığı gibi başkalarının hatalarıyla da dalga geçemedikleri ortaya çıkmaktadır. Espri yaparken turistlerin durumlarını dikkate aldıkları, kendi hatalarını başkaları önünde bir gülmece aracı haline getirmedikleri belirlenmektedir. Dolayısıyla kendi kişilik özellikleri dışında mizahı daha çok kullandıkları bulgulanmaktadır. Ayrıca, üzüntülü, yalnız, kederli, mutsuz olduklarında mizaha çok başvurmadıkları da söylenebilmektedir.

Turist rehberlerinin mizah tarzları; beş boyutlu bir yapı ortaya koymaktadır. Bu boyutlar, toplam varyansın %61'ini açıklamıştır. Bu boyutlar; "Olumsuzluklardan Kaçış", "Mizaha Olumsuz Bakış", "Başkalarını Eğlendirme", "Kendini Eğlendirme" ve "Mizahi Mizaç" olarak isimlendirilmiştir.

Turist rehberlerinin işleri gereği başkalarını eğlendirmeye dönük mizahı daha sık kullandıkları tespit edilmektedir. Bu durum, bir hizmet üreticisi olan rehberlerin pazarlama anlayışına uygun hareket ettikleri yönünde yorumlanabilir. Zira, pazarlama anlayışı her şeyden önce tüketiciyi, konumuzda turisti merkeze almayı ve her türlü kararda onların ihtiyaç ve isteklerini gözlemeyi gerektirir. Diğer taraftan, talep edilen bir turist rehberi olabilmek, ancak hizmet edilen turistlerin tur bitiminde memnun ayrılmaları ile mümkün olabilir. Tur süresince sadece soğuk bir anlatımda ya da aktarımda bulunmak, karşılıklı bir ilişki kuramamak, turistlerde hayal kırıklığı yaratabilecek hususlardır. Dolayısıyla, rehberlerin bir anlamda işlerini sürdürebilmeleri, turistlerin memnun ayrılmalarına bağlıdır. Bu durumda da, tatilde neşeli bir vakit geçirmek isteyen turistlere "istediklerini mizahi bir yolla vermek" rehberin önemli bir sorumluluğu haline gelmektedir.

Turist rehberlerinin mizaha genel olarak olumlu yaklaştıkları görülmektedir. Başkalarıyla beraberken gülmekten veya şakalaşmaktan hoşlandıkları, komik şeyleri anlatarak insanları güldürdükleri ve bir anlamda espri makinesi gibi davrandıkları ortaya çıkmaktadır. Bu durum, işleri gereği turistlerle iletişim kurarken espri veya mizahı bir araç olarak kullanan turist rehberlerinin, bunu iş dışı gündelik yaşamlarına da aktardığı görülmektedir. Dolayısıyla iş ve iş dışı yaşamda mizah, kişiliklerinin ve yaşamlarının önemli bir unsuru haline gelmektedir.

Turist rehberleri, mizahı kimi zaman olumsuzluklardan kaçma amacıyla da kullanabilmektedirler. Rehberler; üzgün veya mutsuz olduklarında, tek başına kaldıklarında,

sorunlarla başa çıkmada mizahı yeğleyebilmektedirler. Tur sırasında olası olumsuz olaylar karşısında sorunlara olumlu tarafından bakabilmek, her şeyde veya olayda "Bardağın dolu tarafını görebilmek", bir sorun bile olsa bunlarda "eğlendirici" bir taraf bulabilmek, rehberlerin tatillerinde hoşça vakit geçirmek isteyen turistlere karşı bir sorumluluğu olabilmektedir. Böylesi bir tavır, zaman için bir kişilik özelliği haline bile dönüşebilmektedir. Turist rehberlerinin hepsi olmasa da çoğunluğun doğuştan gelen esprili bir kişiliğe sahip olduğu, tek başlarına olsalar bile neşelenecek bir şey bulabildikleri ve yaşamın gariplikleriyle eğlenebildikleri söylenebilmektedir. Dolayısıyla mizahi bir mizaçta olmaları belirgin bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta turist rehberlik mesleği açısından bunun olumlu bir özellik ve gereklilik olduğu da düşünülebilir.

Araştırmaya katılan turist rehberleri, mizah yanı yüksek (%72,5) ve düşük (%27,5) olarak iki kümeye ayrılabilir. Mizahi yanı yüksek olanlarla düşük olanların mizah tarzları arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. En büyük farklılık mizahi mizaçta ortaya çıkmıştır. Bu doğal bir sonuçtur. Zira, mizah yönü yüksek olan bir rehberin mizaç faktöründen de yüksek ortalama alması beklenir, tersine düşük olanda da ortalamanın düşmesi beklenir. İkinci en büyük farklılık, mizahı olumsuzluklardan kaçınmanın bir aracı olarak görmekte yatmaktadır. Bunun anlamı, mizah yanı düşük olanlar olumsuzluklar karşısında mizaha başvurmadıklarıdır. Bu durum, tur sırasında olası bir olumsuzlukta, grup dinamiğini harekete geçirebilir ve kimi istenmeyen durumların yaşanmasına da sebebiyet verebilir. Dolayısıyla mizah yönü zayıf olan rehberlerin olumsuz olaylar karşısında bu yönlerini geliştirici çaba içerisinde olmaları beklenebilir. Hatta, "İş garantisini, işverenler değil müşteriler verir" sözü uyarınca, bu onların "iş garantilerinin" de bir gereğidir.

Elde edilen bulgular, turist rehberlerinin mizah tarzlarının onların demografik özelliklerine göre istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği yönündedir. Başka bir ifadeyle, rehberlerin mizah tarzları; cinsiyetlerine, yaşlarına ve medeni durumlarına göre farklılık göstermemektedir. Bu bulgu; turist rehberlerinin benzer mizaçlarda olduklarını, benzer koşullarda turistlerle benzer mizahi bir iletişim içinde oldukları çağrıştırmaktadır. Bir bakıma, turist rehberliği mesleğini yapanların mizah yanları itibarıyla benzer kişilik özelliklerinde oldukları anlaşılmaktadır.

Düşük ve yüksek mizahi özellikte olan turist rehberlerini birbirinden ayıran en iyi mizah tarzının mizahi mizaç olduğu belirlenmektedir. Dolayısıyla doğuştan gelen espritüel, şakayı seven, eğlenmeyi ve eğlenmekten hoşlanan kişilik özelliklerindeki rehberlerin olasılıkla, mizah yanlarının daha yüksek olabileceği söylenebilir.

Mizah yanı düşük olanları yüksek olanlardan ayırmaya yarayan başka bir faktör de, olumsuzluklar karşısında ve başkalarını eğlendirmede mizahı kullanabilmek gelmektedir. Mizah yanı düşük olan rehberlerin, bu iki boyutta sorun yaşama olasılıkları yüksektir. Böylesi bir

durum arzu edilmeyen, tatsız olaylara sebebiyet verebilir. Bu ise, rehberde iş stresinin artmasına, artan stres ile özellikle kriz anlarında zamanında, doğru kararların alınıp uygulanabilmesini zorlaştırabilir.

Araştırmada elde edilen bulgular ve sonuçlar ışığında, turist rehberleri için aşağıdaki öneriler geliştirilebilir:

Turist rehberleri, iletişimde oldukları bireylerle ilişkilerinde mizahı ustaca kullanmalıdırlar.

Mizah, kişilerin kişilik özelliklerine yönelmeden ve onların hataları ya da yanlışlarıyla dalga geçmeden yapılmalıdır.

Turist rehberleri mizahı sade gülmek ya da güldürmek amacı ile değil, kendini ifade etme, rahatlama ve sosyal iletişim aracı olarak daha etkili kullanabilmelilerdir.

Farklı milliyetlerdeki turistlerle iletişimde mizah kullanılacaksa eğer, bu milliyetlerin hassas oldukları konular önceden irdelenmeli ve onların kültürlerine ters gelebilen şakalardan uzak durulmalıdır.

Turist rehberleri buldukları iş ortamı gereği anlık karar verme ve sorun çözme durumunda kalmaları gerginliği beraberinde getirmektedir. Yaşadıkları gerginlik ile baş etmede mizah önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla mizah, turist rehberlerinin kullanabileceği en güçlü araçlardan biri olmalıdır.

Turist rehberlerinin bağlı oldukları oda tarafından bireyin kendini ifade etme şekli olan mizah konusunda eğitimler verilmelidir.

Ülke genelinde bulunan turist rehberlerinin mizah tarzları ölçülerek olumlu mizah tarzlarını kullanmaları ve çıktıkları turlarda bu mizah tarzlarını kullanmalarının sağlayacağı kolaylıklar konusunda farkındalık yaratılmalıdır.

Turist Rehberliği eğitimi verilen üniversitelerde seçmeli ders veya iletişim dersi müfredatında mizah konusunda eğitim verilmelidir.

Mizah yanı düşük olan rehberler, bu yanlarını geliştirmek için çaba harcamalıdırlar.

Her çalışmada olduğu gibi, bu çalışmanın da sınırlamalarından bahsetmek mümkündür. Her şeyden önce, araştırmada zorunlu olarak kolayda örnekleme kullanılması, bir sınırlama olarak kabul edilebilir. Bunun nedeni, rehberlerin anketi yanıtlamada isteksiz davranmalarındır. Bu isteksizlik örnek büyüklüğünün küçük sonuçlanmasına da yol açmıştır. Dolayısıyla sonraki araştırmalarda, TUREB'in 13 meslek odasına kayıtlı ve aktif olarak rehberlik yapanlar dikkate alınarak, oda bazında kota örnekleme yoluna gidilebilir. Konu; rehberlerin kişiler arası iletişim becerileri, kültürler arası iletişim becerileri, kültürel duyarlık gibi başka kavramlarla ilişkilendirilerek yeni araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- [1]. Alpar, R. (2011). *Uygulamalı çok değişkenli istatistiksel yöntemler*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- [2]. Ap J., Wong K.F.K. (2001). Case study on tour guiding: Professionalism, Issues And Problems. *Tourism Management*, 22, 551-563.
- [3]. Aydın, A.(2005). Hemşirelik ve mizah. *Çukurova Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 9 (1), 1-5.
- [4]. Cernerud L., Olsson H. (2004). Humour seen from a public health perspective, 32(5), 396-398.
- [5]. Çetin, M. (2009). Çalışanların Mizah tarzlarının işe ilişkin duygusal iyilik algıları üzerine etkisi ve sosyal iklimin bu ilişki üzerindeki şartlı değişken rolü. Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- [6]. Dobbin J.P. ve Martin R.A. (1988). Telic versus paratelic dominance: Personality moderator of biochemical responses to stress. *Advances in Psychology*, 51, 107-115.
- [7]. Dökmen, Ü. (2012). *İletişim çatışmaları ve empati*. (47. Basım). Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- [8]. Dölek S. (1983). Dünyada ve Türkiye’ de gülmecenin tartışılabilir etkinliği-5. *Varlık Dergisi*, 910, 7-12.
- [9]. Erkuş A., Kayapınar U. (2009). Measuring teacher reflection:development of TRS. *Eurasian Journal of Educational Research*, 37, 144-158.
- [10]. Erözkan A., (2009). Lise öğrencilerinde kişilerarası ilişki tarzlarının yordayıcıları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 543-551.
- [11]. Fıdanoglu O. (2006). Evlilik uyumu, mizah tarzı ve kaygı düzeyi arasındaki ilişki. Yayımlanmış Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- [12]. Hair, J. F, Black, W. C , Babin, B., Anderson, R. E., Tatham, R. L. (2010). *Multivariate data analysis*. United States of America: Pearson Education Limited.
- [13]. Kalaycı, Şeref (2006). *SPSS Uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayınları.
- [14]. Kurki, P. ve Isola, A. (2001). Humour between nurse and patient and among staff: analysis of nurses' diaries. *Journal of Advanced Nursing*, 35, 452-458.
- [15]. Kazarian, S.S. ve Martin, R.A. (2004). Humor styles, personality and well-being among Lebanese University Student. *European Journal of Personality*, 18, 209-219.
- [16]. Köknel, Ö. (1997). *Kaygıdan mutluluğa kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- [17]. Kuiper, NA.ve Martin, RA. (1998). Is sense of humor: a positive personality characteristic: 159-178. Ed: W Ruch. *Sense of Humor*, New York. Mouton de Gruyter. ??
- [18]. Kuiper, NA., Martin, RA., Olinger L.J., Kazarian S.S., Jette J.L. (1988). Sense of humor, self-concept, and psychological well-being in psychiatric inpatients, *Humor - International Journal of Humor Research*.11,357-382.
- [19]. Kuruoğlu H., Boz M. (2016). *Medya ve mizah*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- [20]. Martin R.A. (2004). Sense of humor and physical health: Theoretical issues, recent findings, and future directions. *Humor - International Journal of Humor Research* 17,1-19.
- [21]. Martin R.A., Puhlik-Doris P., Larsen G., Gray J., Weir K. (2003). Individual differences in uses of humor and their relation to psychological well-being: Development of the Humor Styles Questionnaire. *Journal of Research in Personality* 37, 48-75.

- [22]. Martin R.A. (2001). Humor, laughter, and physical health: methodological issues and research findings. *Psychological bulletin* 127(4), 504.
- [23]. Martin RA. (1998). Approaches to the sense of humor: A historical view:15-62.
- [24]. Morreall, John. (1997). *Gülmeyi ciddiye almak*. (Çev. Kubilay Aysevener ve Şenay Soyer). İstanbul: İris Yayıncılık.
- [25]. Nakip, Mahir (2013). *Pazarlama araştırma teknikleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- [26]. Öngören, F., (1998). Cumhuriyetin 75. yılında Türk mizahı ve hicvi. İstanbul: Türkiye İş bankası Kültür Yayınları.
- [27]. Özdamar K. (2011). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi II*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- [28]. Özer, A. (1998). *Kuramsal ve uygulamalı karikatür*. Eskişehir, ETAM.
- [29]. Sanders Sanders, B. (2001). *Kahkahanın Zaferi-Yıkıcı tarih olarak gülme*. (Çev. Kemal Atakay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- [30]. Svebak S., Martin R.A., ve Holmen J. (2004)-The Prevalence Of Sense Of Humor İn A Large, Unselected County Population İn Norway: Relations With Age, Sex, And Some Health İndicators
- [31]. Psychological Health and Sense of Humor-Journal of Clinical Psychology Dergisi, 53(6), 606.
- [32]. Rosenthal, Franz (1997). *Erken İslâm'da mizah* (Çev. Ahmet Arslan). İstanbul: İris Yayınevi.
- [33]. Thorson, J. A., Powell, F. C., Sarmany-Schuller, I. ve Hampes, W. P. (1997). Psychological health and sense of humor. *Journal of Clinical Psychology*, 53, 605-619.
- [34]. Ural, A. Ve Kılıç İ. (2005). *Bilimsel araştırma süreci*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- [35]. Usta, Ç. (2009). *Mizah dilinin gizemi*. Ankara: Akçay Yayınları.
- [36]. Yardımcı, İ. (2010). Mizah kavramı ve sanattaki yeri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3): 1-41.
- [37]. Yaşar F.Ö. (2010). Mizahta Uyumsuzluk Kuramı Bağlamında Tekerlemeler. *Journal Of World Of Turks*, 2(1), 49-57.
- [38]. Yerlikaya, N. (2007). Lise öğrencilerinin mizah tarzları ile stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- [39]. Yerlikaya, E. E. (2009). Üniversite öğrencilerinin mizah tarzları ile algılanan stres, kaygı ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- [40]. Yörükoğlu, A. (1970). "Çocuklarda Mizah Duygusu ile Ruhsal Çatışmaların İlişkisi". *Çocuk Nöropsikiyatrisi Dergisi*, 6, 105-119.

EKLER

EK 1. Araştırmada Kullanılan Anket

Sayın Meslektaşım,

Bu anket, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı bünyesinde yürütülen bir yüksek lisans tezine veri toplama amacıyla hazırlanmıştır. Araştırmanın amacı, turist rehberlerinin mizah tarzlarını belirlemektir. Ankette kimliğinizi açığa vuran herhangi bir soru bulunmamaktadır. Bu nedenle anket sorularının tamamını içtenlikle cevaplandırılması çok önemlidir. Katılımınız için teşekkür eder, saygılar sunarız.

Prof. Dr. A. Celil ÇAKICI
Mersin Üniversitesi Turizm Fakültesi
532 709 91 37
celilcakici@mersin.edu.tr

Ayşe ZORKİRİŞÇİ (ADRO Turist Rehberi)
Mersin Üniversitesi SBE
505 757 37 12
zorkirisciayse@gmail.com

1.Aşağıda kişilerin mizah tarzlarına ilişkin ifadeler bulunmaktadır. Lütfen ifadelere ilişkin görüşlerinizi aşağıdaki derecelendirmeyi dikkate alarak (X) ile işaretleyiniz.

Kesinlikle Katılmıyorum **1** Katılmıyorum **2** Kararsızım **3** Katılıyorum **4** Kesinlikle Katılıyorum **5**

MİZAH TARZINA İLİŞKİN İFADELER	KATILIM DERECESİ				
1. Genellikle çok fazla gülmem ya da başkalarıyla şakalaşmam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2. Moralim bozuk olduğunda genellikle kendimi mizahla neşelendirebilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3. Birisi hata yaptığında çoğunlukla onunla bu konuda dalga geçerim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4. İnsanların benimle dalga geçmelerine ya da bana gülmelerine gereğinden fazla izin veriyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5. İnsanları güldürmek için çok fazla uğraşmam gerekmez doğuştan esprili bir insan gibiyimdir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6. Tek başıma bile olsam çoğunlukla yaşamın gariplikleriyle eğlenirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7. İnsanlar asla benim mizah anlayışım yüzünden gücenmez ya da incinmezler.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8. Kendimi yermem ailemi ya da arkadaşlarımı güldürüyorsa eğer, çoğunlukla bu işi kendimden geçerek yaparım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9. Başımdan geçen komik şeyleri anlatarak insanları pek güldürmem.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10. Üzgün ya da mutsuzsam, kendimi daha iyi hissetmek için genellikle o durumla ilgili gülünç bir şeyler düşünmeye çalışırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11. Espri yaparken ya da komik bir şey söylerken genellikle karşımdakilerin bunu nasıl kaldıracağını pek önemsemem.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

12. Çoğunlukla kendi güçsüzlüklerim, gaflarım ya da hatalarımla ilgili gülünç şeylerden söz ederek, insanların beni daha çok sevmesini ya da kabul etmesini sağlamaya çalışırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
13. Yakın arkadaşlarımla çok sık şakalaşır ve gülerim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14. Yaşama karşı takındığım mizahi bakış açısı, benim olaylar karşısında aşırı derecede üzülmemi ya da kederlenmemi önler.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
15. İnsanların, mizahi başkalarını eleştirmek ya da aşağılamak için kullanmalarından hoşlanmam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
16. Çoğunlukla kendi kendimi kötüleyen ya da alaya alan espriler yapmam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
17. Genellikle fıkra anlatmaktan ve insanları eğlendirmekten hoşlanmam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
18. Tek başımayysam ve mutsuzsam, kendimi neşelendirecek gülünç şeyler düşünmeye çalışırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
19. Bazen öyle komik şeyler gelir ki aklıma bunlar insanları incitebilecek, yakışık almaz şeyler olsa bile, kendimi tutamam söylerim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
20. Espriler yaparken ya da komik olmaya çalışırken çoğunlukla kendimi gereğinden fazla eleştiririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
21. İnsanları güldürmekten hoşlanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
22. Kederli ya da üzgünsem genellikle mizahi bakış açımı kaybederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
23. Bütün arkadaşlarım bunu yapıyor olsa bile, bir başkasıyla alay edip ona gülerlerken asla onlara eşlik etmem.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
24. Arkadaşlarımla ya da ailemle birlikteyken çoğunlukla hakkında espri yapılan ya da dalga geçilen kişi ben olurum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
25. Arkadaşlarımla çok sık şakalaşmam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
26. Tecrübelerime göre bir durumun eğlendirici yanlarını düşünmek, sorunlarla başa çıkmada çoğunlukla etkili bir yoldur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
27. Birinden hoşlanmazsam çoğunlukla onu küçük düşürmek için hakkında espri yapar ya da alay ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
28. Sorunlarım varsa ya da üzgünsem, çoğunlukla gerçek duygularımı, en yakın arkadaşlarım bile anlamasın diye, espriler yaparak gizlerim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
29. Başkalarıyla birlikteyken genellikle aklıma söyleyecek esprili şeyler gelmez.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
30. Neşelenmek için başkalarıyla birlikte olmam gerekmez, genellikle tek başımayken bile gülecek şeyler bulabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
31. Bir şey bana gerçekten gülünç gelse bile, birini gücendirecekse eğer, buna gülmem ya da bununla ilgili espri yapmam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
32. Başkalarının bana gülmesine izin vermek; benim, ailemi ve arkadaşlarımı neşelendirme tarzımdır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

2. Cinsiyetiniz? () Erkek () Kadın

3. Medeni durumunuz? () Evli () Bekar

4. Yaşınız?

5. Mesleki rehberlik eğitimi nereden aldınız?

() Bakanlık Bölgesel Rehberlik Kursu

() Bakanlık Ülkesel Rehberlik Kursu

() Üniversite 2 yıllık Turist Rehberliği Bölümü Mezunu

() Üniversite 4 yıllık Turist Rehberliği Bölümü Mezunu

() Bölgeselden Ülkesele Çevirdim

6. Yabancı dilinizi yazınız:

() İngilizce () Almanca () İtalyanca () Fransızca () İspanyolca () Arapça () Japonca () Çince () Diğer

7. Fiili olarak profesyonel turist rehberliği yapıyor musunuz? () Evet () Hayır → *Anket bitti.*

8. Kaç yıldan beri rehberlik mesleğini yapıyorsunuz?

() 1-4 yıl () 5-9 yıl () 10-14 yıl () 15 ve üzeri

9. Kültür ve Turizm Bakanlığının rehberler için belirlediği taban ücretini alabiliyor musunuz?

() Evet () Hayır () Bazen

10. Turist rehberliği mesleğinizden ne derecede memnunsunuz?

() Hiç memnun değilim () Memnun Değilim () Kararsızım () Memnunum () Çok memnunum

Teşekkür ederiz...

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Gülcan ŞAHİN

Doğum Tarihi : 12.03.1992

E-mail : gulcannozdemirrr@gmail.com

Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/ Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Felsefe	Mersin Üniversitesi	2016
Yüksek Lisans	Felsefe Anabilim Dalı	Mersin Üniversitesi	2019